

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok főbb jellemzői, 2001–2011

Tartalom

Bevezető	2
1. Korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok	2
1.1. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma	2
1.2. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok főbb jellemzői	5
2. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok ellátása	9
3. A rokkantnyugdíjazás társadalmi-gazdasági összefüggései	15
3.1. Társadalmi-gazdasági jelenségek és a rokkantnyugdíjasok	15
3.2. A morbiditás és a rokkantság területi összefüggései	20
Összefoglalás	24
Táblázatok	25
Módszertan	31

Elérhetőségek

Bevezető

Magyarország a rokkantsági nyugdíjasok népességen belüli aránya alapján 2010-ben a középmezőnyben foglalt helyet az EU tagállamai között, a rokkantsági nyugdíjakra fordított kiadások GDP-hez viszonyított 1,2%-os aránya pedig némileg meghaladta az EU-27 1,0%-os átlagát. 2012-től a nyugdíjrendszer jelentősen átalakult, ennek egyik fontos eleme a rokkantsági nyugdíj megszüntetése volt. Elemzésünk egyfajta visszatekintés e lezárult korszakra.

Az aktív korban jelentkező teljes vagy részleges munkaképtelenségre, a rokkantság fogalmára sokféle meghatározás létezik. Valamennyi kulcsfontosságú eleme azonban a hátrányos helyzet és a korlátozottság, amely az élet számos területén – munkavállalás, közlekedés, családi élet stb. – érintheti a rokkant személyeket.

Elemzésünkben a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően rokkantsági nyugdíjasnak csak a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasokat tekintettük (2011. januárban országosan ez az összes rokkantsági nyugdíjas megközelítőleg fele volt), az Eurostat módszertana szerint ugyanis a korhatárt elért rokkantsági nyugdíjasokat az öregségi kategóriába sorolják.

Kiadványunkban bemutatjuk a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok (továbbiakban rokkantsági nyugdíjasok) számának 2001–2011 közötti változását, főbb jellemzőit, ellátásuk nagyságát, mindezek mellett összefüggéseket keresünk a megváltozott munkaképességűek területi elhelyezkedése, illetve a főbb gazdasági-társadalmi jelzőszámok között.

1. Korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok

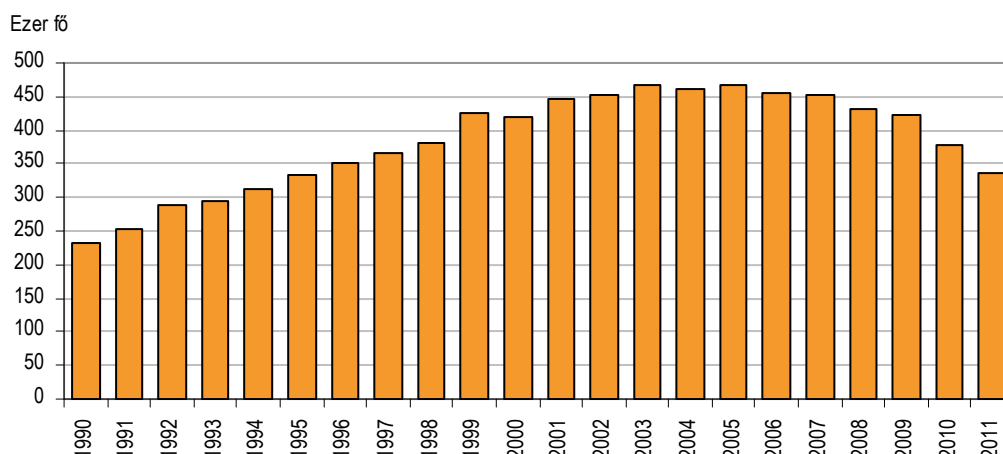
2001 és 2011 között rokkantsági nyugdíjra azok a személyek voltak jogosultak, akik a mindenkorai nyugdíjszabályok szerint rokkantnak minősültek (2007. december 31-ig a munkaképesség-csökkenésük elérte a 67%-os mértéket, 2008. január 1-jétől egészségkárosodásuk mértéke legalább 50%-os volt, és nem voltak rehabilitálhatóak). A rokkantság mellett további feltétel volt az életkor szerint szükséges szolgálati idő megléte, meghatározott mértékű keresetcsökkenés vagy a keresőtevékenység megszűnése, illetve hogy a jogosult ne részesüljön táppénzben. A rokkantsági nyugdíjra jogosultsághoz tehát mind orvosi, mind jogi feltételeknek egyaránt meg kellett felelni.

1.1. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma

A rokkantsági nyugdíjasok számának 1960-as években indult jelentős növekedése a rendszerváltás időszakában csúcspontot ért el, az 1990-es évek elején a rendszerbe áramlók évenkénti száma megközelítőleg 60–70 ezer között mozgott. (Az egészségi állapot megromlása mellett ennek hátterében a munkaerő-piaci viszonyok drasztikus változása, az elhelyezkedési lehetőségek beszűkülése is meghúzódott, a rokkantosság ugyanis ekkor sokak számára a munkanélküliség alternatíváját jelentette.) A rokkantsági nyugdíjasok száma a 2000-es évek elején még valamelyest emelkedett, 2005-től azonban – a rendszerbe belépők számának csökkenése, a korhatár átlépése, valamint az azóta életbe léptetett szigorítások, felülvizsgálatok eredményeképpen – már folyamatosan mérséklődött. 2011 januárjában országosan közel 338 ezren részesültek korhatár alatti rokkantsági nyugdíjban, negyedével kevesebben, mint tíz évvel korábban, de még mindig bő 100 ezerrel többen, mint 1990-ben.

1. ábra

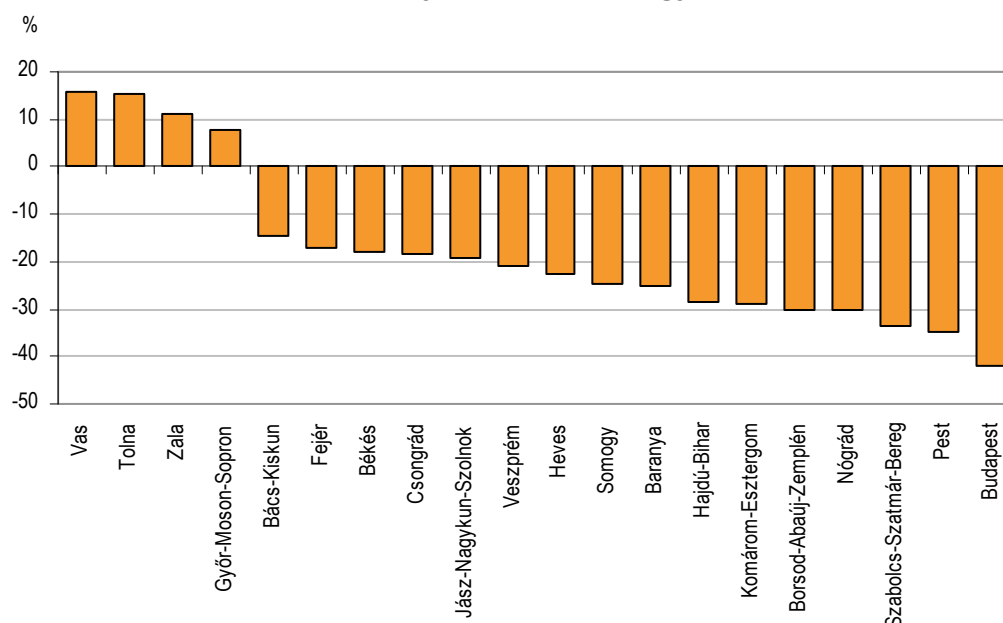
A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma, január

Kisebbségi eltérésekkel a megyék többségében az országoshoz hasonló tendencia érvényesült. Budapest volt az egyetlen, ahol a vizsgált időszakban évről évre csökkent a rokkantsági nyugdíjasok száma, 2011-ben itt már 40%-kal kevesebben részesültek ellátásban, mint 10 évvel korábban. 2001 és 2011 között további jelentős (35% körüli) csökkenés következett be Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is. A Közép-Dunántúl megyéiben – Vas, Zala, Győr-Moson-Sopron –, illetve Tolna megyében ugyanakkor az utóbbi évek tendenciája ellenére többen kaptak ilyen típusú ellátást, mint az évtized elején. Ez egyértelműen a rokkantsági nyugdíjas nők számának emelkedéséből adódott – Vas, Zala és Tolna megyében mintegy másfélszeres növekedés következett be –, a férfiak száma ugyanis valamennyi említett megyében csökkent.

2. ábra

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok számának változása 2001 és 2011. január között megyénként

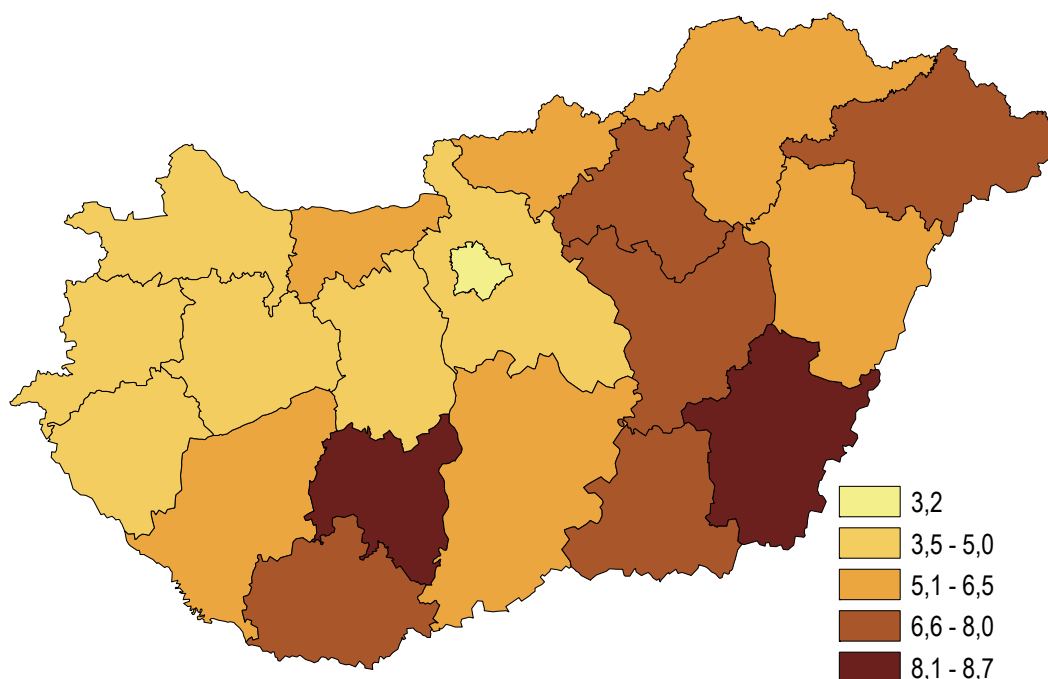

A számottevő csökkenés ellenére a legtöbb rokkantsági nyugdíjas – a teljes népesség megoszlásához hasonlóan – 2011-ben is budapesti (11%), illetve Pest megyei (9%) volt, utánuk mindkét évben Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megye következett, míg a sort nagyjából 2% körül értékkel Vas, Zala és Nógrád megye zárta.

A **munkaképes korú népességhez viszonyítva** ugyanakkor Budapesten a legalacsonyabb az ellátottak aránya, 2011-ben épphogy meghaladta a 3%-ot. Ezzel szemben Békés, illetve Tolna megye 15–61 éves lakosságának csaknem 9%-a részesült korhatár alatti rokkantsági nyugdíjban, míg az országos átlag 5% körül alakult. A megyék közötti differenciáltság főként a lakosság korösszetételében, illetve egészségi állapotában meglévő eltérésekből adódik, amit a gazdasági fejlettség, ezen belül a munkaerő-piaci és jövedelmi viszonyok területi különbségei még tovább árnyalnak.

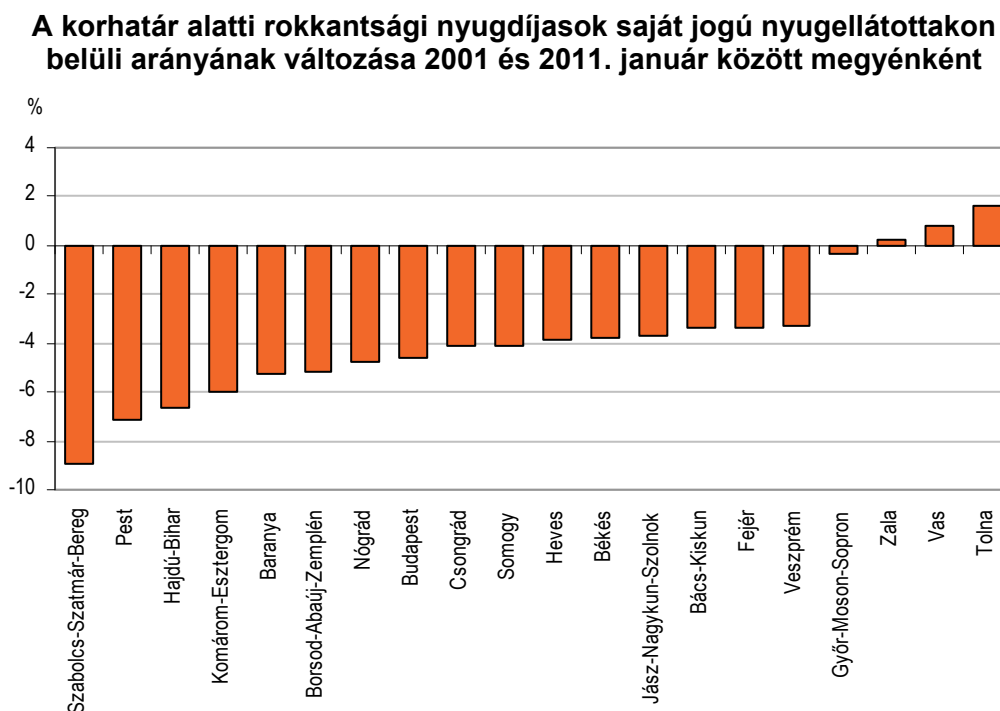
3. ábra

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok 15–61 éves népességben belüli aránya, 2011. január

Országosan a **rokkantsági nyugdíjasok saját jogú nyugellátottakon belüli aránya** is csökkent a vizsgált években, a 2001. évi 18%-ról 2011-re 14% alá mérséklődött. A csökkenő tendencia a megyék többségében megfigyelhető, kivétel Tolna, Vas és Zala megye, ahol – ha nem is jelentősen, de növekedett ez az arány. A korábbi területi különbségek így némiképp átrendeződtek: 2011. januárra a tíz évvel korábban is élen álló Szabolcs-Szatmár-Bereg és Békés megye közé beékelődött – a 2001-ben még csak a megyék középmezőnyében álló – Tolna. E térségekben 2011. januárban a saját jogú nyugellátottak nagyjából ötöde részesült korhatár alatti rokkantsági nyugdíjban, Budapesten ugyanakkor a 8%-ot sem érte el ez az arány.

4. ábra

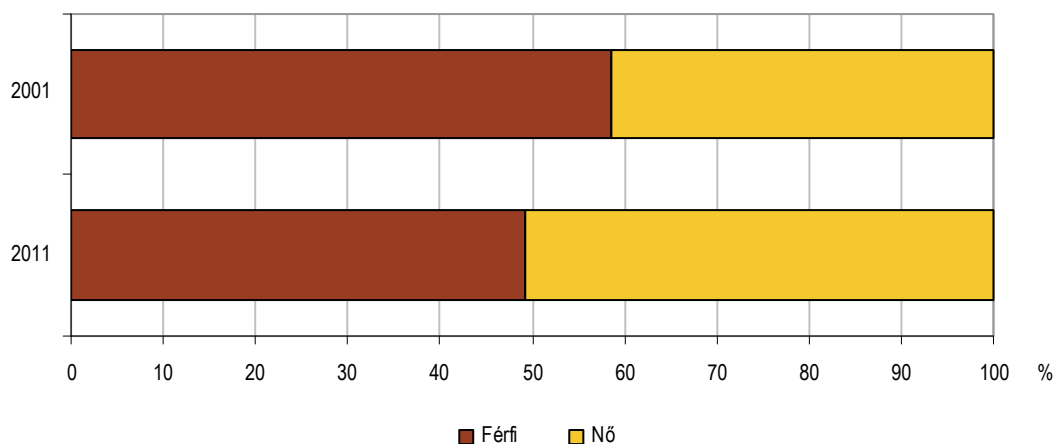

1.2. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok főbb jellemzői

2001-ben a korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok **nemek szerinti** összetételét még határozott férfitöbbség jellemezte. Ezt főként a férfiak gyengébb egészségi állapotával, általában a férfiak által végzett, az egészségre ártalmasabb, fizikailag megterhelőbb munkákkal, illetve a nőknek kedvező életmódbeli különbségekkel magyarázták. A férfi-nő arány azonban – a férfiak létszámának nőknél jelentősebb csökkenése miatt – a vizsgált években egyre inkább a nők irányába tolódott el, sőt 2009-re meg is fordult. Azóta arányuk, ha nem is jelentős mértékben, de már meghaladja a férfiakét. (Ebben valószínűsíthetően az is szerepet játszott, hogy az öregségi nyugdíjkorhatár emelkedése a nőket érzékenyebben érintette.)

5. ábra

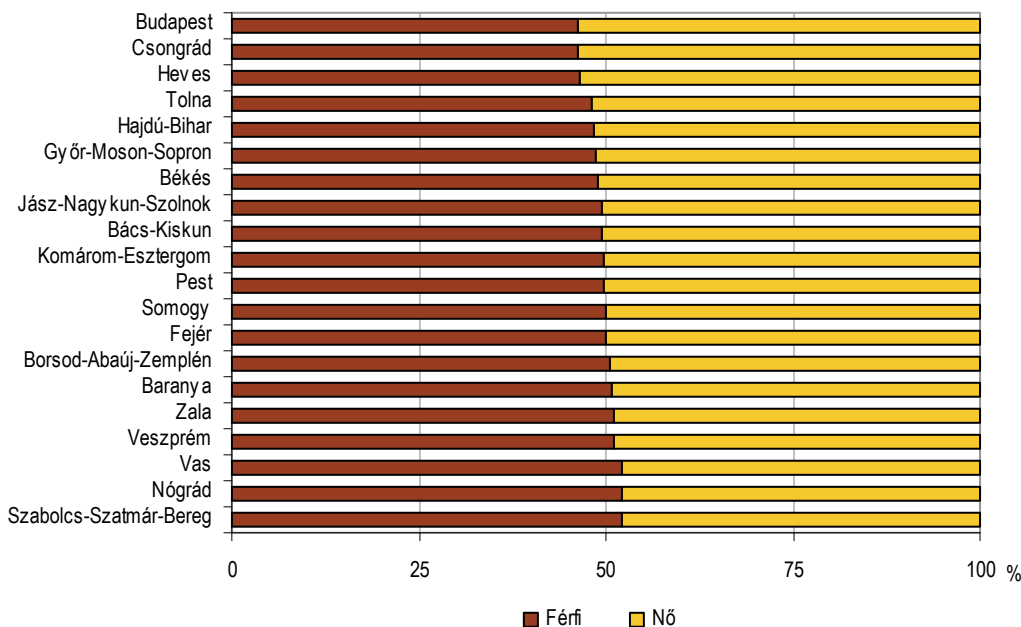
A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok nemek szerinti összetétele, január

A korábbi jelentős férfitöbbség a megyék mindegyikében megfigyelhető volt. Az eltelt tíz évben azonban a nemek közötti különbségek lényegében teljesen elmosódtak, 2011 januárjában a megyék nagyjából felében és Budapesten is már a nők voltak többen. Arányuk a fővárosban volt a legmagasabb, de Csongrád és Heves megyében is meghaladta az 53%-ot.

6. ábra

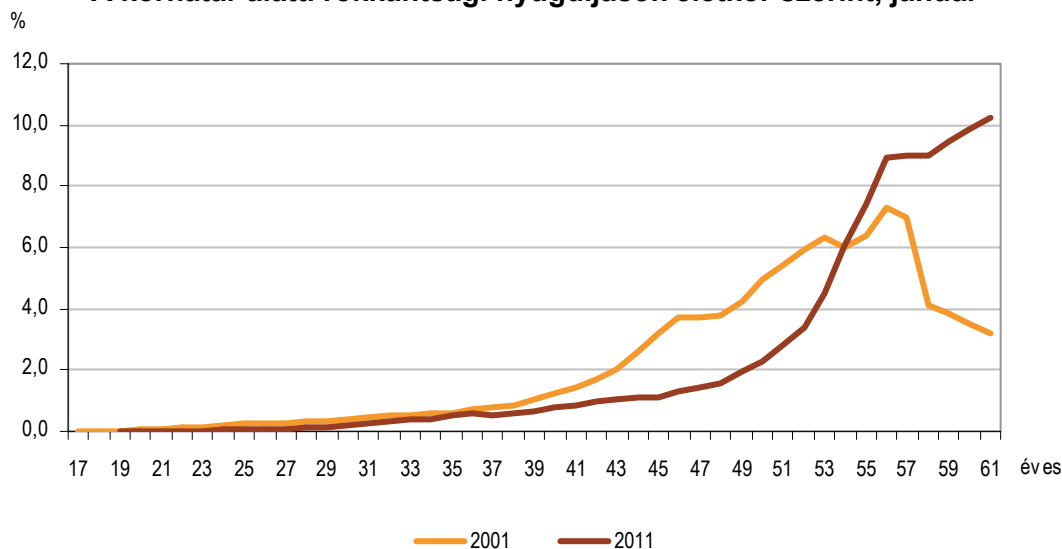
A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok nemek szerinti összetétele megyénként, 2011. január

A rokkantsági nyugdíjasok **életkora** viszonylag tág határok között mozog, a skála a legfiatalabb korosztályoktól lényegében a hivatalos öregségi nyugdíjkorhatár környékéig terjed. Az ellátás jellegéből adódóan korcsoport szerinti összetételük lényegesen különbözik az öregségi nyugdíjasokétól, bár – a nyugdíjkorhatár emelkedésével összefüggésben – az arányok körükben is egyre inkább az idősebb korosztályok felé tolódnak el: míg 2001-ben a 55 évesek, illetve annál idősebbek aránya 35%-ot tett ki, addig 2011-ben már közel 64% volt.

7. ábra

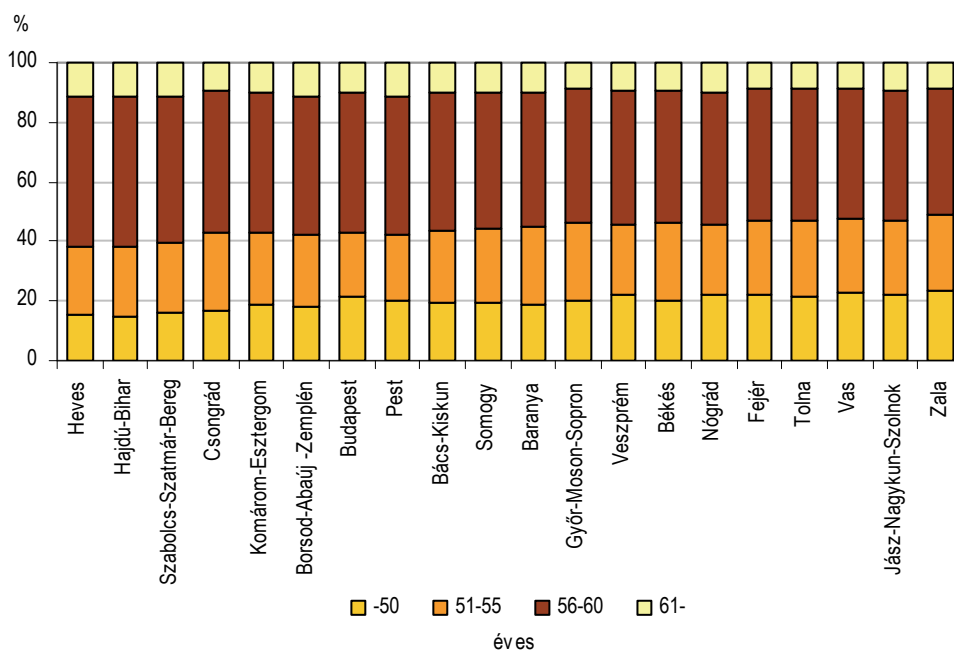
A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok életkor szerint, január

A rokkantsági nyugdíjasok átlagéletkora a megyék mindegyikében emelkedett. Míg 2001 januárjában az 51–55 évesek, addig 10 évvel később kivétel nélkül minden megyében az 56–60 évesek voltak legtöbben. Heves és Hajdú-Bihar megyében a rokkantsági nyugdíjasok több mint fele már e korcsoportba tartozott, míg az e szempontból legfiatalabb korösszetételű Zala megyében ez az arány csak 42% körül alakult.

8. ábra

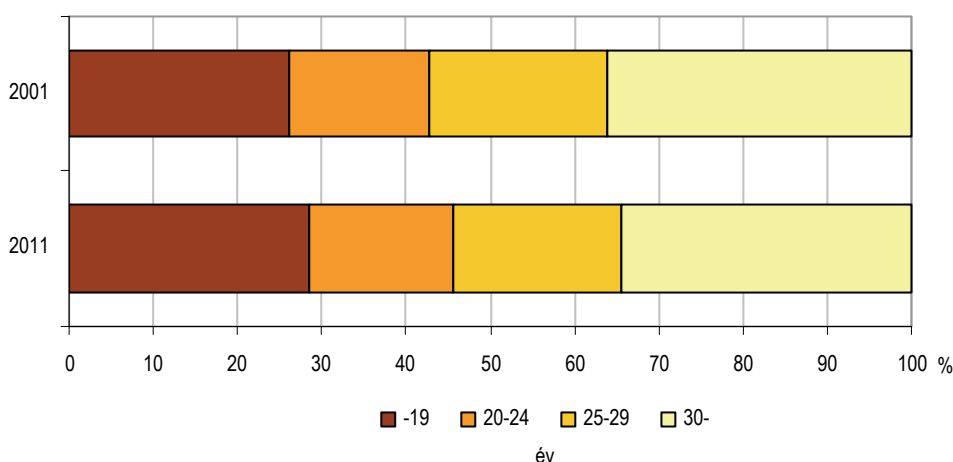
A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok életkor szerinti összetétele megyénként, 2011. január

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok **szolgálati ideje** jóval rövidebb, mint az öregségi nyugdíjasoké. A szolgálati idő hossza némileg rövidült az elmúlt 10 évben, érdemi elmozdulás azonban e szempontból nem történt. 2011-ben az ilyen jogcímen ellátást kapók valamivel több mint egyharmadának volt 30 vagy annál több év szolgálati ideje, 20%-uk rendelkezett 25–29, 17%-uk 20–24 évvel, közel háromtizedük szolgálati ideje pedig nem érte el a 20 évet sem.

9. ábra

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok szolgálati idő szerinti összetétele, január*

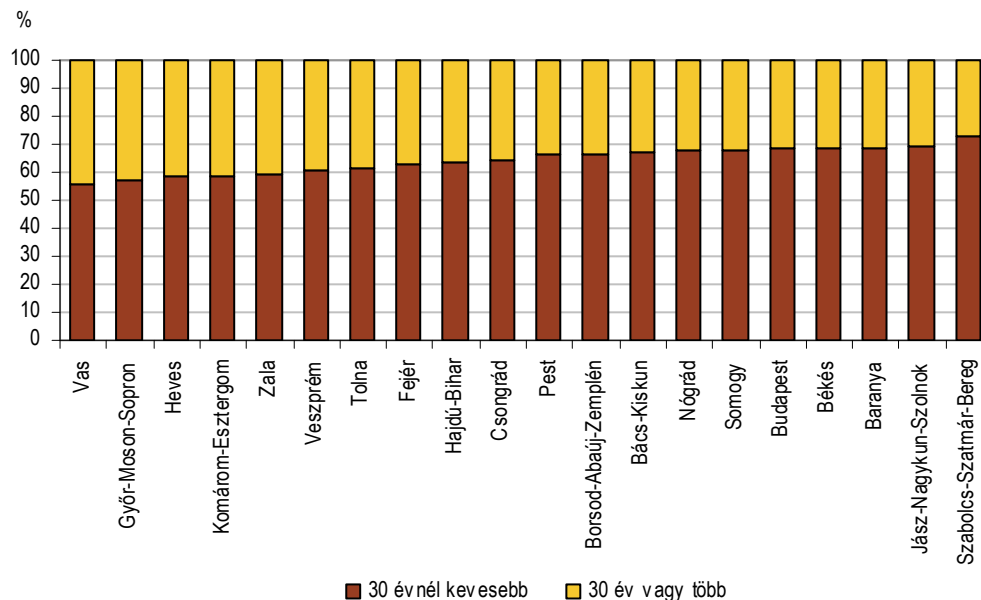

* A 30 év vagy annál hosszabb szolgálati idővel rendelkezők adata tartalmazza a besorolásból kimaradtakat is.

A megyék közötti különbségek viszonylag jelentősek, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében nem egészen 27%-uk rendelkezett 29 évnél hosszabb szolgálati idővel, addig Vas és Győr-Moson-Sopron megyében 44, illetve 43%-os volt ez az arány.

10. ábra

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok szolgálati idő szerinti összetétele megyénként, 2011. január

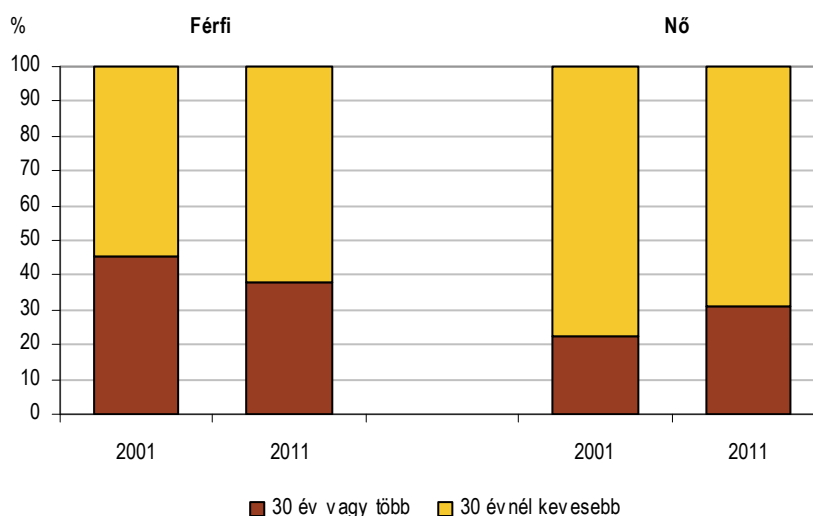

* A 30 év vagy annál hosszabb szolgálati idővel rendelkezők adata tartalmazza a besorolásból kimaradtakat is.

Az eltelt 10 évben a férfiak és nők szolgálati idő szerinti összetétele is számottevően módosult: a férfiak esetében a 29 évnél hosszabb szolgálati idővel rendelkezők aránya csökkent, míg a nőknél épp ellenkező irányú folyamat zajlott. E változás ellenére a nők szolgálati ideje még mindig alacsonyabb, mint a férfiaké: 2011-ben az ilyen jogcímen ellátásban részesülő férfiak 38%-ának volt 30 vagy annál több év szolgálati ideje, míg a nők körében csak mintegy 31%-os volt ez az arány.

11. ábra

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok szolgálati idő szerinti összetétele nemeként, január

* A 30 év vagy annál hosszabb szolgálati idővel rendelkezők adata tartalmazza a besorolásból kimaradtakat is.

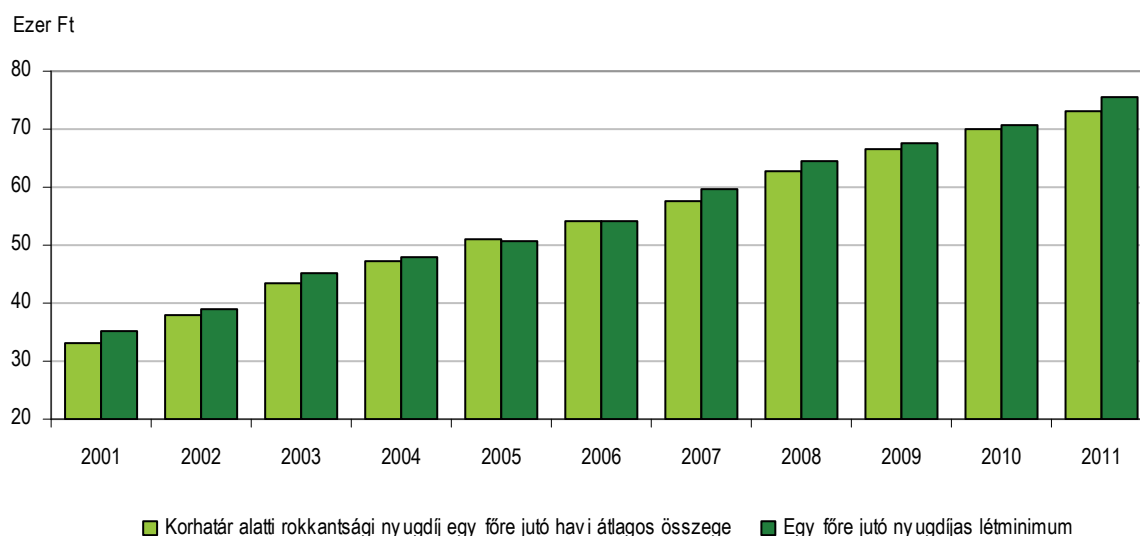
2. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok ellátása

A rokkantsági nyugdíjasok megélhetését, életkörülményeit jelentősen befolyásolja ellátásuk nagysága. A rokkantsági nyugdíjak összege a megrokkánás időpontjában betöltött életkortól, a szolgálati idő tartamától, a figyelembe vehető havi átlagkeresettől, valamint a rokkantság fokától függ.

A **rokkantsági nyugdíjak nominál összege** – amelynek változásáról törvények, illetve kormányzati intézkedések döntenek – az utóbbi években folyamatosan emelkedett, 2001 és 2011 között összességében 2,2-szeresére. Így egy korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasnak 2011 januárjában átlagosan 73,1 ezer forint ellátást folyósítottak.

12. ábra

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíj havi átlagos összege* és a nyugdíjas létminimum

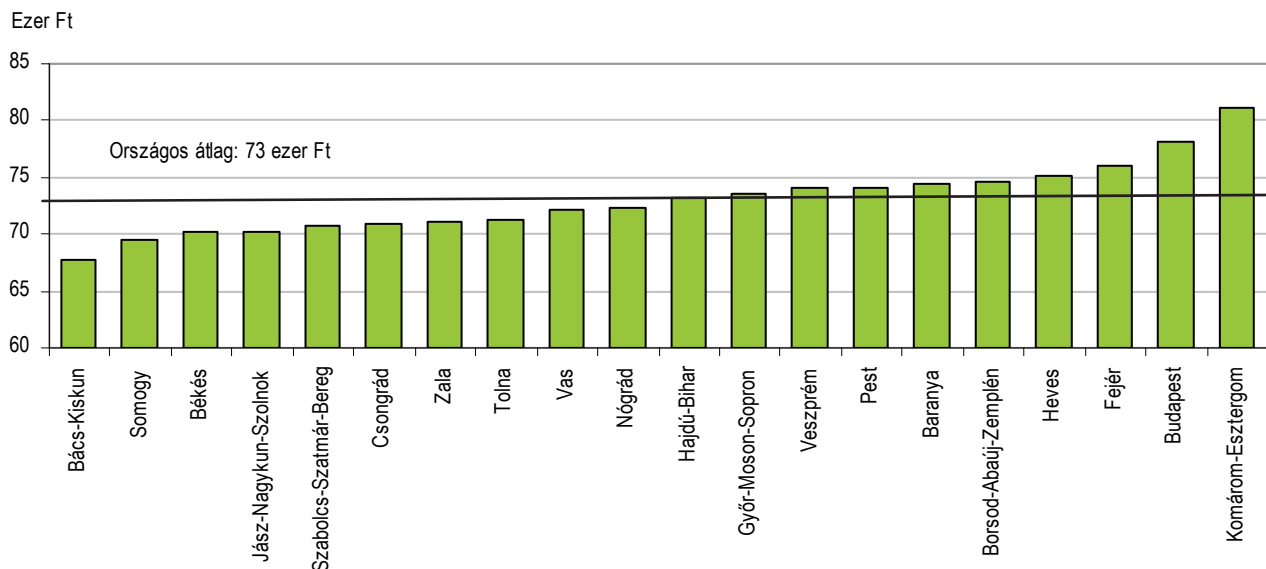

* Januári adat.

Magyarországon az egy főre számított nyugdíjas **létminimum** átlagos értéke – vagyis az a legkisebb összeg, ami a szerény megélhetéshez elegendő – 2011-ben havi 75,5 ezer forint volt. Ennél kevesebbet kapott kézhez a rokkantsági nyugdíjasok megközelítőleg kétharmada, mintegy 215,5 ezer fő. A nyugdíjas háztartások egy főre vetített létminimumértéke – a rokkantsági nyugdíjhoz hasonlóan – 2001 és 2011 között több mint kétszeresére emelkedett. Az ezredfordulót követő években a rokkantsági nyugdíjasok átlagos ellátása – 2005-öt és 2006-ot kivéve, amikor lényegében megegyezett vele – nem érte el az egyszemélyes nyugdíjas háztartásra számított létminimumot. 2011-ben a különbség nagyjából 2,5 ezer forintot tett ki.

A rokkantsági nyugdíj országos átlaga mögött viszonylag jelentős területi különbségek húzódnak meg. A skála legvégén elhelyezkedő Bács-Kiskun megyében – ahol az alacsony kereseti lehetőségeket biztosító mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya az egyik legmagasabb – egy rokkantsági nyugdíjas 2011 januárjában átlagosan mindössze 67,7 ezer forint ellátást kapott. Ezzel szemben a jelentősebb súlyú iparral rendelkező Komárom–Esztergom megyében ennél az összegnél 13,5 ezer forinttal, 20%-kal magasabb ellátásban részesültek. A 81 ezer forintot meghaladó érték már a rangsor 2., illetve 3. helyén álló budapestihez, valamint Fejér megyeihez viszonyítva is magas, hiszen az előbbit bő 3 ezer, az utóbbit megközelítőleg 5,1 ezer forinttal haladta meg. Budapest 2. helye – amely a 2001 és 2011 közötti évek mindegyikére jellemző – egyébként valamelyest meglepő, hiszen a fővárosi keresetek a legmagasabbak az országban. Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén és Baranya megye pozíciójában ugyanakkor szerepet játszhatott az, hogy egykor – magasabb átlagkeresetet biztosító – bányászati térségek voltak. Igaz ugyan, hogy e megyék és az utolsó előtti pozíciójú Somogy megye átlagos rokkantsági nyugdíja alig szóródott.

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjak egy főre jutó átlagos összege megyénként, 2011. január

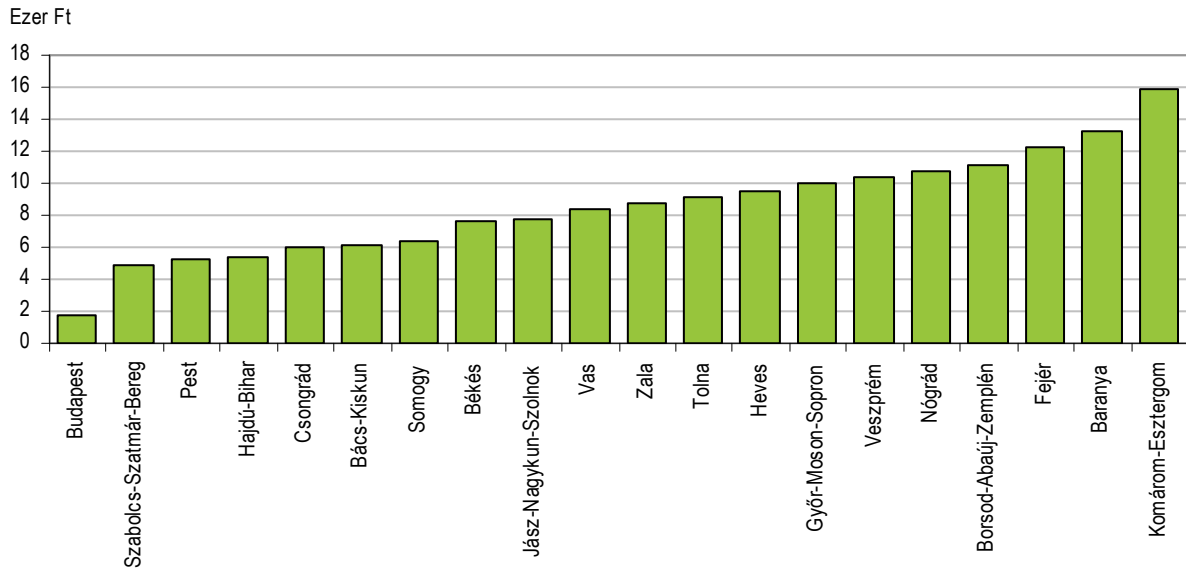
A megyék rokkantsági nyugdíjak átlagos nagysága szerinti sorrendjében 2001 és 2011 között számottevő átrendeződés nem történt. Az élmezőny mindössze annyiban változott, hogy 2011 januárjára a tíz évvel korábban is élen álló Komárom-Esztergom és Budapest mellé Baranya helyett – az addig 4. helyen álló – Fejér zárkózott fel. A rangsor végén pedig Bács-Kiskun és Békés megye közé, az utolsó előtti helyre Szabolcs-Szatmár-Bereg helyett Somogy ékelődött be. Az ezredforduló óta a legnagyobb elmozdulás Nógrád megye helyzetében következett be: az 5. helyről a 11. helyre csúszott vissza.

A rokkantsági nyugdíjban részesülő **férfiak** átlagos, majd 76,9 ezer forintos ellátása 2011 januárjában valamivel több mint 7,5 ezer forinttal haladta meg a **nőknek** folyósított 69,4 ezer forintot. A férfiak javára fennálló különbség a nők jellemzően rövidebb szolgálati idejével, alacsonyabb fizetésével magyarázható. A két nem nyugdíja közötti differencia az elmúlt tíz évben mérséklődött: 2001-ben az emelés utáni összegek között még majd 18, 2011-ben már „csak” 11%-os eltérés mutatkozott.

Az ország valamennyi megyéjében magasabb a férfiak rokkantsági nyugdíja a nőkéénél. 2011 januárjában a legnagyobb (majd 16 ezer forintos) eltérés Komárom-Esztergom megyében, a legkisebb (nem egészen 2 ezer forint) Budapesten volt. A férfiaknál a legmagasabb összegből a Komárom-Esztergom, a legalacsonyabból a Bács-Kiskun megyeiek gazdálkodhattak, a nőknél ugyanakkor a két szélsőértéket a budapestiek, illetve – úgyszintén – a Bács-Kiskun megyeiek képviselték.

14. ábra

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjak egy főre jutó átlagos összegének nemenkénti különbsége megyénként, 2011. január

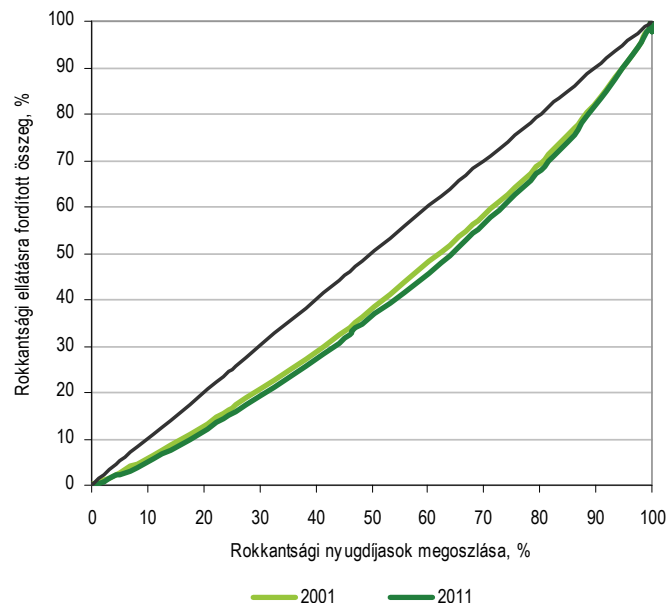

A rokkantsági nyugdíj országos átlaga mögött **az ellátás nagysága szerint** számottevő különbségek húzódnak meg. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok jelentős hányada meglehetősen szerény összegből élt, 35%-uk ellátása a 2011-es minimálbér nettó 60 ezer forintos összegét sem érte el, sőt e személyek fele még 50 ezer forintot sem kapott kézhez. Mintegy 20%-uknak 60 és 70 ezer forint közötti rokkantsági nyugdíjat folyósítottak havonta, míg alig több mint 3%-uk költhetett el a 2011-es nettó átlagkeresettel, 140 ezer forinttal azonos vagy annál nagyobb összeget.

A rokkantsági nyugdíjak eloszlását bemutató Lorenz-görbe azt jelzi, hogy az utóbbi egy évtizedben a rokkantnyugdíjak emelkedése – abból is adódóan, hogy a jogszabályok sok mindent (például járulékplafon) meghatároznak – nem járt együtt szóródásuk növekedésével.

15. ábra

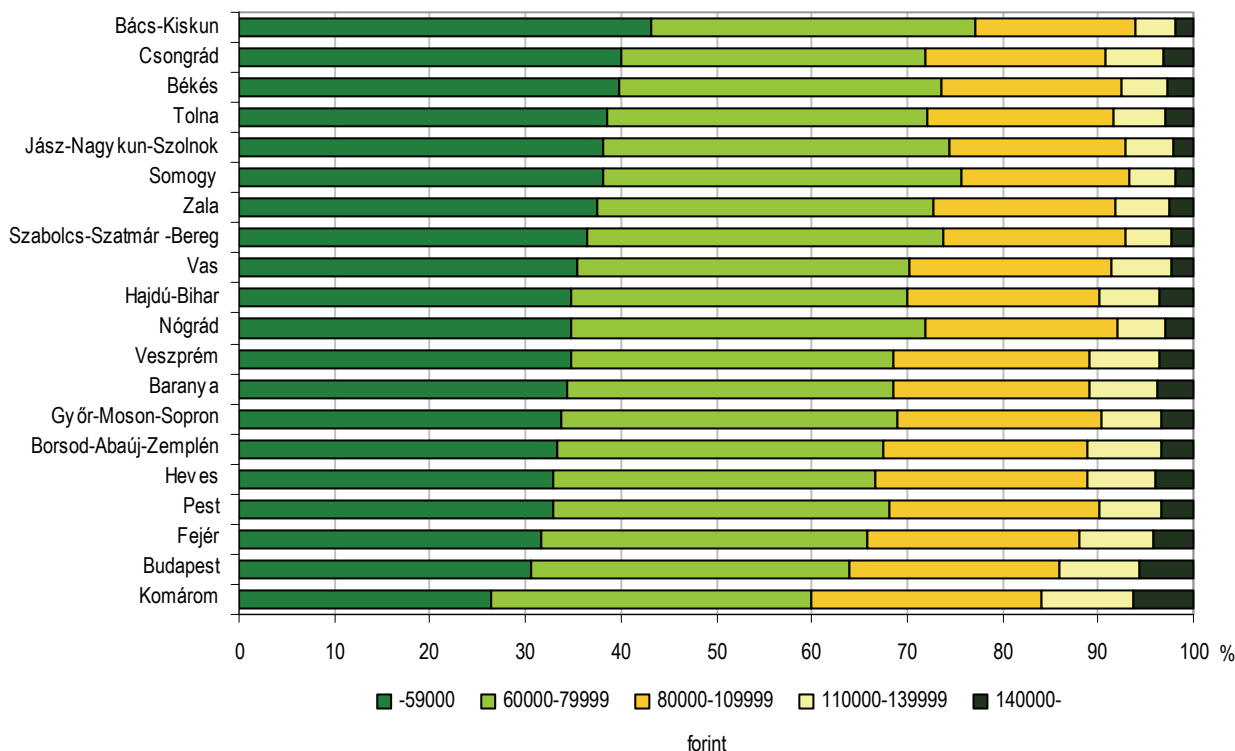
A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjak és nyugdíjasok

A rokkantsági nyugdíjasok ellátásuk összege szerinti összetételében jelentősek a területi eltérések: a Bács-Kiskun megyei rokkantsági nyugdíjasok 43, míg a Komárom-Esztergom megyeiek 26%-a részesült havi 60 ezer forint alatti ellátásban. Ezzel szemben 140 ezer forint feletti összegből az előbbieket 2, az utóbbiak 6%-a gazdálkodhatott.

16. ábra

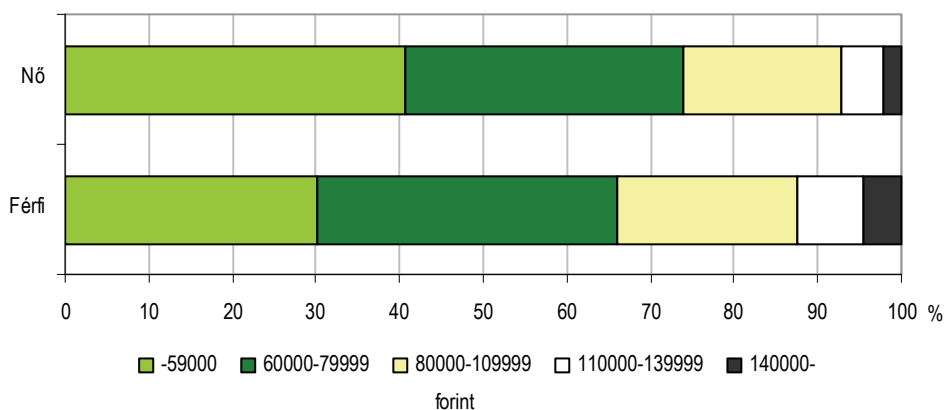
A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok megoszlása ellátásuk havi összege szerint megyénként, 2011. január

A nők és férfiak rokkantsági nyugdíja közötti különbségeket jól mutatja, hogy a rokkant nők négytizede, míg a férfiak háromtizede részesült havi 60 ezer forint alatti ellátásban. Ezzel szemben 140 ezer forint feletti összeget az előbbieket 2, az utóbbiak több mint 4%-a kapott kézhez.

17. ábra

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok megoszlása ellátásuk havi összege szerint nemenként, 2011. január

A nyugellátások – így a rokkantsági nyugdíjak – értékállóságának megőrzése érdekében jogszabályi rendelkezés írja elő azok évenkénti rendszeres emelését. A törvényi szabályozás szerint 2001 és 2009 között az emelés évére tervezett fogyasztóiár-növekedés és a tervezett nettó átlagkereset-növekedés átlagával kellett emelni az előző évben megállapított nyugdíjakat. 2010. január 1-jétől a nyugdíjak emelésére vonatkozó szabályok módosultak. Ettől kezdve a GDP tervezett növekedésének függvényében változik a fogyasztóiár- és a nettó átlagkereset-növekedés egymás közti aránya. Ezen intézkedések, illetve a be- és kilépő rokkantsági nyugdíjasok nyugdíjának összetétel-változása eredményeként 2001 és 2010 között összességében a **rokkantsági nyugdíjak reálértéke** számottevően, majd 21%-kal emelkedett.

A tíz év évenkénti változását vizsgálva – vagyis azt, hogy többet vagy kevesebbet ér a rokkantsági nyugdíj az egy évvel azelőttihez képest – látszik, hogy az ezredfordulót követően 2007-ig emelkedett a rokkantsági nyugdíjak vásárlóértéke, majd az ezt követő két évben – a gazdasági válsággal párhuzamosan – enyhén visszaesett. 2010-ben és 2011-ben ugyanakkor a rokkantsági nyugdíjak reálértékében nem történt változás, mivel a törvény által meghatározott és végrehajtott emelések szinte megegyeztek a nyugdíjas fogyasztóiár-index növekedésével.

18. ábra

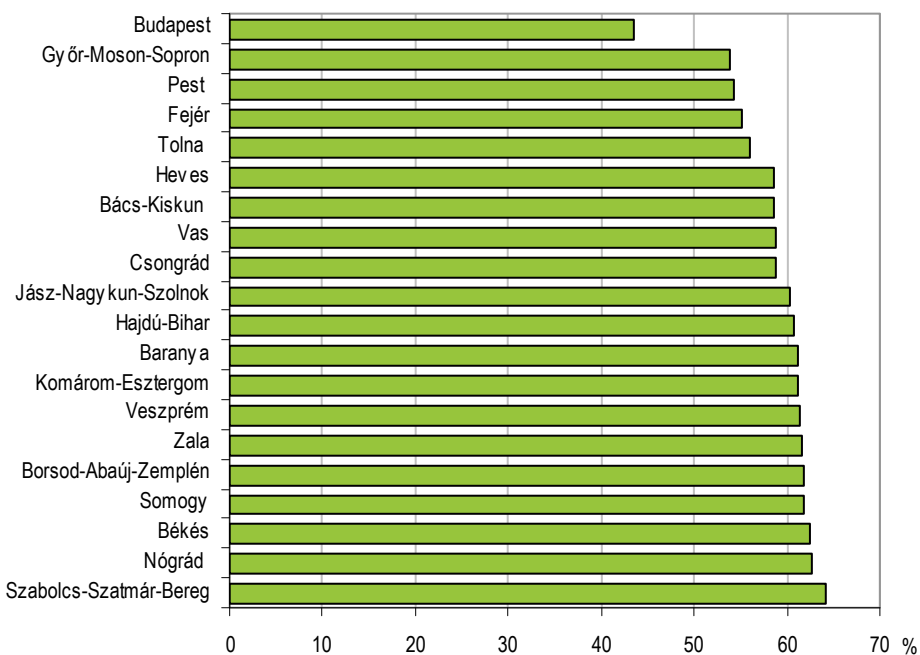
A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjak reál- és nominálértékének változása,
előző év=100,0

A rokkantsági nyugdíjak **keresetekhez viszonyított aránya** az ezredforduló óta lényegében nem változott, a rokkantsági nyugdíjak havi átlagos értéke 2001-ben a nettó átlagkereset 51, 2011-ben 52%-át tette ki.

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjak átlagos összegének nettó keresetekhez viszonyított aránya az ország különböző térségeiben jelentősen eltér. Az ország gazdaságilag fejlettebb részein – Budapest, Győr-Moson-Sopron és Pest megye – a rokkantsági nyugdíj kevésbé, míg a fejletlenebb részein – Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád és Békés – jobban közelített a nettó keresetnek. Így az előbbi térségekben a „rokkantosság” nagyobb, az utóbbiakban kevesebb kieső bért jelenthet. Budapest esetében 2011 januárjában a rokkantsági nyugdíj összege a nettó kereset 44%-át sem érte el, miközben a rangsor másik végén elhelyezkedő Szabolcs-Szatmár-Beregben a 64%-át is meghaladta. Így a két pólus között jelentős, több mint 20 százalékpontos az eltérés.

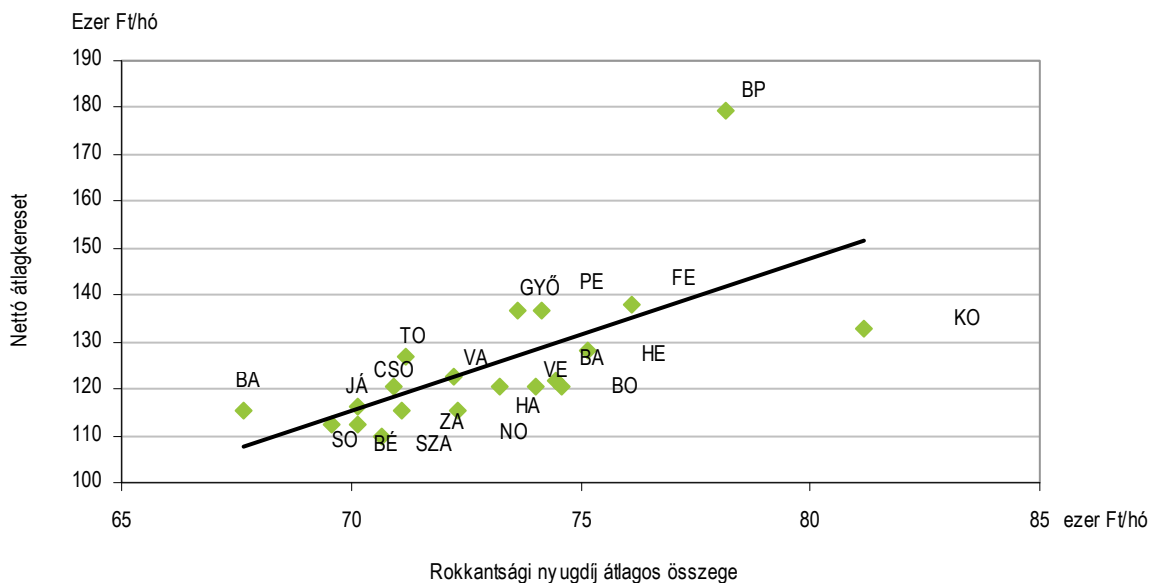
A korhatár alatti rokkantsági nyugdíj átlagos összege* a nettó kereset százalékában, 2011

* Januári adat.

A megyék és a főváros 2001 és 2011 közötti nettó átlagkeresetét összevetve a rokkantsági nyugdíjak átlagával megállapítható, hogy közöttük erős, pozitív irányú a kapcsolat, ami azt jelenti, hogy a magasabb keresetű térségekben a rokkantsági ellátás nagysága nagyobb. Ennek ellenére, a magasabb kereset nem feltétlenül eredményez magasabb rokkantsági nyugdíjat, hiszen kiszámításában – mint már utaltunk rá – egyéb tényezők is közre játszanak.

A korhatár alatti rokkantsági nyugdíj* és a nettó kereset kapcsolata a megyékben, 2011

* Januári adat.

Budapest=BP, Baranya=BA, Bács-Kiskun=BÁ, Békés=BÉ, Borsod-Abaúj-Zemplén=BO, Csongrád=CSO, Fejér=FE, Győr-Moson-Sopron=GYŐ, Hajdú-Bihar=HA, Heves=HE, Jász-Nagykun-Szolnok=JÁ, Komárom-Esztergom=KO, Nógrád, NO, Pest=PE, Somogy=SO, Szabolcs-Szatmár-Bereg=SZA, Tolna= TO, Vas=VA, Veszprém=VE, Zala=ZA

3. A rokkantnyugdíjazás gazdasági-társadalmi összefüggései

3.1. Társadalmi, gazdasági jelenségek és a rokkantsági nyugdíjasok

Az ezredfordulót követő több mint egy évtized társadalmi és gazdasági változásai drasztikusan kihatnak az egészségügy és a szociális ellátás területére is, ezek pedig fokozottan veszélyeztetik az idősek és/vagy munkaképtelenek ellátásának biztosíthatóságát. Az öregedő Európa problémái, mint pl. a munkaerő újratermelődésének hiánya (csökkenő élve születés, várható élettartam emelkedése), a korai egészségvesztéshez vezető hajszolt életmód időszerűvé tették a nyugdíjrendszer, ezen belül is a rokkantság miatt inaktívvá válók helyzetének újragondolását.

Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság által 2011-ben készített elemzésben (Habicsekne Richter Mária: *Az Európai Unió országainak csoportosítása a nyugdíjasok tekintetében az Eurostat adatbázisa alapján*) a munka világát elhagyó embereket érintő gazdasági és társadalmi mutatók alapján – a faktorelemzés és klaszterezés segítségével – az Európai Unió 24 tagállamát (az elemzésből adathiány miatt kimaradt Belgium, az Egyesült Királyság és Hollandia) hét csoportba sorolták. Magyarország a legtöbb tagállamot magába foglaló klaszterbe került, ahol a nyugdíjasok és rokkantnyugdíjasok népességen belüli magas aránya a jólétet jellemző (60 éves korban várható élettartam, és az egy főre eső GDP) mutatók átlagon aluli értékeivel párosult. Az elemzés 2006-os állapotot tükrözött, amikor is a **rokkantsági nyugdíjasok 15–64 éves népességen belüli aránya** az uniós tagállamok közül Svédországban volt a legmagasabb (9,6%), Cipruson a legalacsonyabb (1,6%), Magyarországon (6,5%) pedig valamivel meghaladta az uniós átlagot (5,1%).

Az említett kiadványban szereplő, a „jóléthez” kapcsolódó mutatók (egy főre jutó GDP, várható élettartam) esetében az azóta eltelt időszakban nem történt javulás. Az egy főre jutó GDP alapján 2011-ben Magyarország az ötödik „legszegényebb” ország az unióban, míg a születéskor várható élettartam Románia, Bulgária, Lettország és Litvánia után itt volt a legkedvezőtlenebb. Az Eurostat 2009-es adatai szerint a Magyarországon élő férfiak átlagosan 60,1 éves korukban, a nők 58,7 éves korukban lépnek ki a munkaerőpiacról. A munkaerőpiacot elhagyó férfiak Litvániában, Szlovéniában és Luxemburgban, a nők Szlovákiában, Lengyelországban és szintén Luxemburgban fiatalabbak magyar társaiknál. A korai kilépésre okot adhat a foglalkoztatottság alacsony és a munkanélküliség viszonylag magas szintje. A 2010-es évek elején Magyarországon a 10% feletti munkanélküliségi arány (az aktív népesség százalékában) az Európai Unió egyik legalacsonyabb foglalkoztatási rátájával (55,8%) párosult.

Az országon belüli területi – megyék közötti – eltérések keresésénél, a rendelkezésre álló mutatók sokszínűsége miatt, szintén adódik a **főkomponens**(ek) használata. A vizsgálat során 20, a rokkantnyugdíjasokra vonatkozó, illetve esetlegesen az életükre kiható társadalmi-gazdasági mutatókból álló változókat vizsgáltunk, amelyek a következők:

- a rokkantnyugdíjasok a népesség százalékában (2011. január),
- a rokkantnyugdíjasok a 18 éves és idősebb népesség százalékában (2011. január),
- a rokkantnyugdíjasok a munkaképes korúak (15–61 éves) százalékában (2011. január),
- a rokkantnyugdíjasok a nyugellátottak százalékában (2011. január),
- a nyugellátottak a népesség százalékában (2011. január),
- a nyugellátottak a 65 éves és idősebb népesség százalékában (2011. január),
- a nyugellátottak a munkaképes korúak (15–61 éves) százalékában (2011. január),
- a 60 éves és idősebbek a népesség százalékában (2011. január 1.),
- az idős népesség függőségi rátája (2011. január 1.),
- a nyugdíjba vonulási kor (2009),
- a megrokkánási kor (2009),
- a rokkantnyugdíjak átlagos összege, forint/fő/hó (2011. január),
- a nyugdíjszerű ellátások átlagos összege, forint/fő/hó (2011. január),

- az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete (2010)
- a 60 éves korban várható élettartam, nő (2010),
- a 60 éves korban várható élettartam, férfi (2010)
- az aktivitási arány (2010),
- a foglalkoztatási arány (2010),
- a munkanélküliségi ráta (2010),
- az egy főre jutó GDP (2010).

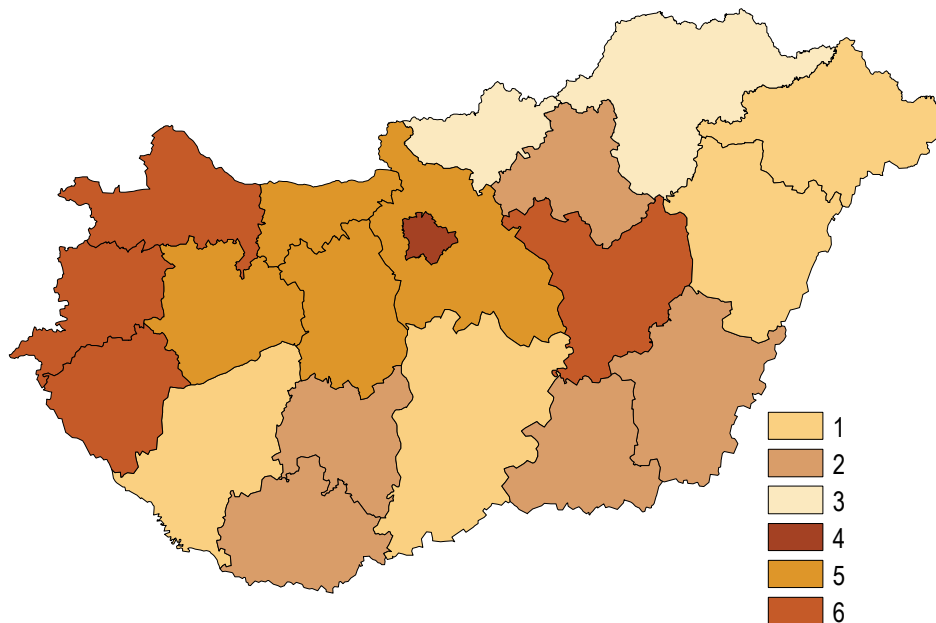
A főkomponensek segítségével öt vezérfonal mentén aggregálható „komplex mutatókat” képeztünk, nevezzük ezeket:

- rokkantaknak,
- nyugellátottak és időseknek,
- nyugdíjaknak,
- az aktivitás elvesztésének, valamint
- gazdasági jólétnek.

A megyék egyes főkomponensekre összesített értékei mentén hat **klaszter** kialakítására van lehetőség.

21. ábra

Klaszterek

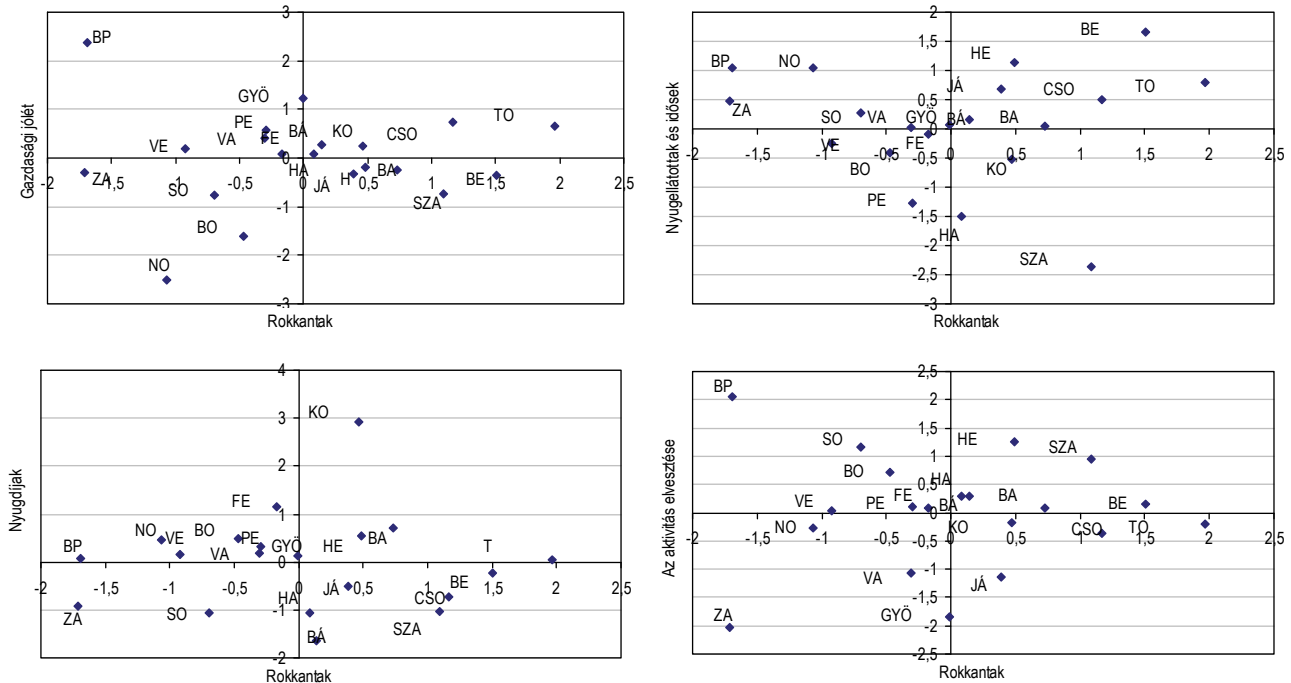

Az **első** klaszterben az átlagnyugdíjak alacsonyak ezzel együtt az aktivitás elvesztése (akár saját elhatározásból, akár megrokkánás miatt) viszonylag hamar bekövetkezik. Ide tartozik Bács-Kiskun, Hajdú-Bihar, Somogy és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. A **második** klaszterben az idősek és a rokkantnyugdíjasok mutatói magasak, a további főkomponensek szempontjából jelentősebb eltérés nincs. Ez jellemzi: Baranyát, Békést, Csongrádot, Hevest, illetve Tolnát. A megyék **harmadik** csoportjára egyértelműen a rossz gazdasági körülmények a jellemzőek. A jólét szintje az ide sorolódó két megyében Borsod-Abaúj-Zemplénben, valamint Nógrádban a legalacsonyabb. A **negyedik** klasztert kimagasló értékeivel a főváros képviseli. Az előző csoporttal ellentétben a gazdasági környezet és a jólét kiemelkedő, amit az átlagos nyugellátások magas szintje is igazol. A megrokkánás, illetve a nyugállományba vonulás átlagéletkora jóval magasabb, mint bárhol máshol az országban, ami az idősek magas, valamint a rokkantnyugdíjasok alacsony arányával párosul. Az utolsó két klaszter gazdasági jólétét formáló mutatói – Budapest értékeitől elmaradva ugyan, de – egyaránt kedvező képet festenek. Az **ötödik** csoportba tartozó Fejér, Komárom-Esztergom, Pest és Veszprém megye a

fővároshoz közelálló képet mutat, azzal együtt, hogy itt az idősek, illetve a nyugellátottak kisebb részarányban képviseltetik magukat. A **hatodik** klaszter tagjai, Győr-Moson-Sopron, Jász-Nagykun-Szolnok, Vas és Zala megye lakói viszonylag „fiatalon” lépnek a nyugdíjasok táborába, illetve a megrokkánási kor is jóval átlag alatti.

22. ábra

Főkomponensek páronkénti vizsgálata

Budapest=BP, Baranya=BA, Bács-Kiskun=BÁ, Békés=BÉ, Borsod-Abaúj-Zemplén=BO, Csongrád=CSO, Fejér=FE, Győr-Moson-Sopron=GYŐ, Hajdú-Bihar=HA, Heves=HE, Jász-Nagykun-Szolnok=JÁ, Komárom-Esztergom=KO, Nógrád, NO, Pest=PE, Somogy=SO, Szabolcs-Szatmár-Bereg=SZA, Tolna= TO, Vas=VA, Veszprém=VE, Zala=ZA

A rokkantak „komplex mutatóját” páronként összevetve a további négy főkomponens értékeivel jobban kirajzolódnak a területi különbségek. Jól látható Budapest minden szempontból kiemelkedő pozíciója. Gazdasági téren mutatkozó kedvező helyzete, valamint a 60 évesen várható – férfiak és nők esetében egyaránt országosan egyik legmagasabb – élettartam a munkaerőpiac minél későbbi elhagyását vonja maga után. Ezzel együtt is az itt élők hosszabb ideig élvezhetik még nyugdíjas éveiket (viszonylag magas átlagnyugdíjakkal), mint azt idősek népességén belüli magas aránya is mutatja. A főváros lakói egészségileg is jobb állapotban vannak vidéki társaiknál: amint az az előző fejezetekben is említésre került, itt csak minden tizenharmadik nyugdíjas szorul megrokkánás miatt ellátásra, míg országos átlagban minden nyolcadik.

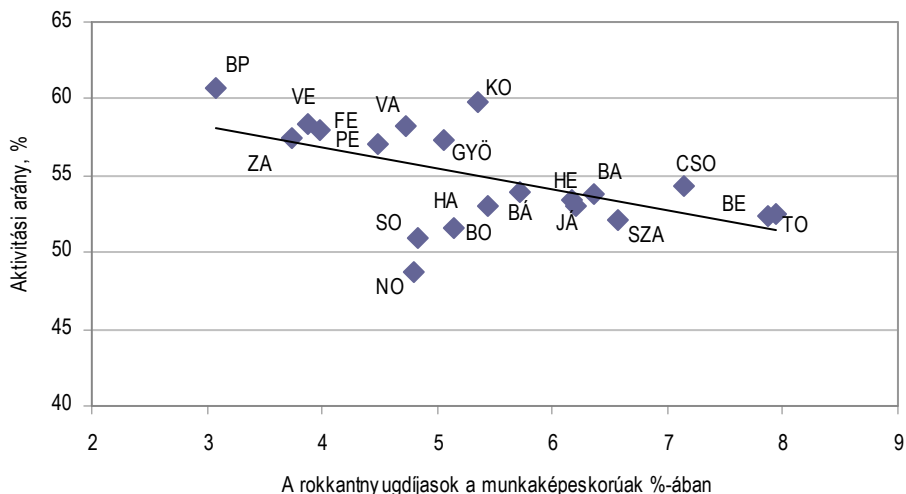
Budapest nélkül vizsgálva a megyéket kevés kivételtől eltekintve jól látható, hogy rokkantság szempontjából is éles határ húzódik az ország keleti és nyugati fele között. A rokkantság összetett mutatója – Komárom-Esztergom, Baranya és Tolna megye kivételével – a Dunántúlon alacsonyabb, illetve pozitív kivételként ebbe a csoportba sorolódik a keleti területek közül Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén. De látható, hogy a két nagy csoporton belül is mutatkoznak eltérések a gazdasági és társadalmi háttér összefogó főkomponensek és a rokkantság kapcsolata szempontjából.

A gazdasági jólét főkomponense a dunántúli megyék közül Zala és Somogy megyében alacsonyabb, így ezek a területek e tekintetben közelebb állnak a csoportjukon belül a nehezebb gazdasági helyzetben lévő Nógrádhoz, illetve Borsodhoz. A keleti megyék közül Bács-Kiskun és Csongrád helyzete kedvezőbb, amihez a csoporton belül Komárom-Esztergom

és Tolna áll közelebb. A rokkantságot és a gazdasági jólétet alkotó mutatók között a szorosabb kapcsolat (közepes negatív irányú) a rokkantnyugdíjasoknak a munkaképes korú népességen belüli aránya és az aktivitási arány ($-0,55$), az egy főre jutó GDP ($-0,47$), illetve a foglalkoztatási ráta ($-0,44$) mutató párhuzamok között tapasztalható. **Tehát minél magasabb a jólét, illetve a foglalkoztatás annál kevesebb a munkaképes lakosságon belül a rokkantak aránya.**

23. ábra

A rokkantnyugdíjasok munkaképeskorú népességen belüli aránya és az aktivitási arány, 2010

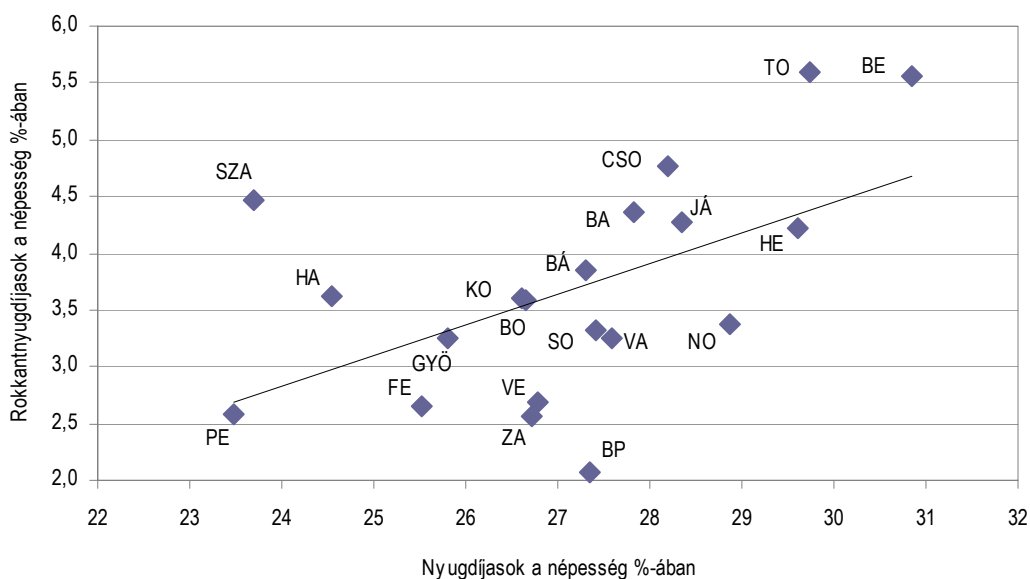

Budapest=BP, Baranya=BA, Bács-Kiskun=BÁ, Békés=BÉ, Borsod-Abaúj-Zemplén=BO, Csongrád=CSO, Fejér=FE, Győr-Moson-Sopron=GYŐ, Hajdú-Bihar=HA, Heves=HE, Jász-Nagykun-Szolnok=JÁ, Komárom-Esztergom=KO, Nógrád, NO, Pest=PE, Somogy=SO, Szabolcs-Szatmár-Bereg=SZA, Tolna= TO, Vas=VA, Veszprém=VE, Zala=ZA

A nyugellátottak és idősek főkomponense az első csoportban Nógrádban, a másodikban Békésben a legmagasabb, a legalacsonyabb pedig Pesten és Szabolcs-Szatmár-Beregben. Ezek az ország előregedő, illetve a két utóbbi esetben a legfiatalabb népesség-összetételű megyei.

24. ábra

A rokkantnyugdíjasok és a nyugdíjasok teljes népességen belüli aránya

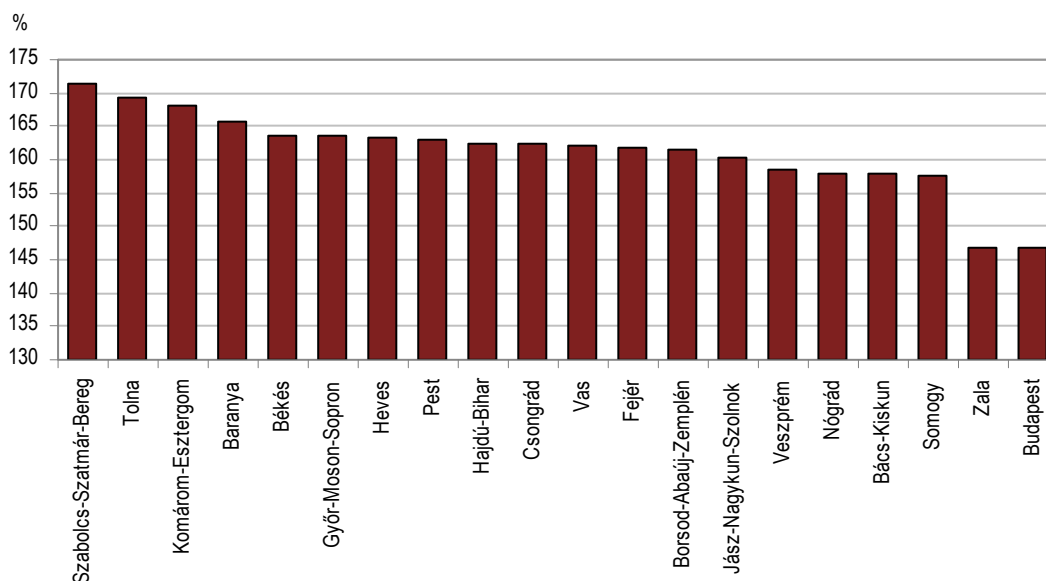

Budapest=BP, Baranya=BA, Bács-Kiskun=BÁ, Békés=BÉ, Borsod-Abaúj-Zemplén=BO, Csongrád=CSO, Fejér=FE, Győr-Moson-Sopron=GYŐ, Hajdú-Bihar=HA, Heves=HE, Jász-Nagykun-Szolnok=JÁ, Komárom-Esztergom=KO, Nógrád, NO, Pest=PE, Somogy=SO, Szabolcs-Szatmár-Bereg=SZA, Tolna= TO, Vas=VA, Veszprém=VE, Zala=ZA

Ha a nyugdíjasok és a rokkantnyugdíjasok népességen belüli arányát vetjük össze, akkor pozitív közepesen erős (0,53) a kapcsolat, **vagyis azokban a megyékben, ahol több a nyugdíjas, a rokkantnyugdíjasok hányada is magasabb**. Kivétel Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, ahol alacsony a nyugdíjasok aránya, de körükben lényegesen magasabb azok aránya, akik rokkantságukból kifolyólag veszik igénybe az ellátást. Ezt alátámasztja a nyugellátottaknak a 65 éves és idősebb népességhez viszonyított aránya. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a nyugdíjban részesülők 1,7-szeresét teszik ki az idősnépességnek, míg a megyék sorában a másik végletet képviselő Zala megyében ugyanez az arány alig másfélszeres.

25. ábra

A nyugdíjasok 65 éves és idősebb népességhez viszonyított aránya, 2011

Ha a rokkantnyugdíjasok munkaképes korúakon belüli arányát vetjük össze a nyugellátottak népességhez viszonyított arányával, kissé gyengébb, de még közepesen szoros (0,46) a kapcsolat. **Minél több a népességen belül a nyugdíjas, annál magasabb a rokkantnyugdíjasok aránya a munkaképes korú lakossághoz viszonyítva**. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye ez esetben is jócskán eltér a várható értéktől; a munkaképes korú lakosságon belül viszonylag sok a rokkantsági nyugellátott, amit a nyugdíjasok népességen belüli alacsony aránya nem indokol. Mivel ez az ország egyik legfiatalabb megyéje a térségben élők – egészséget is károsító életkörülményeik miatt – valószínűsíthetően hamarabb kényszerülnek elhagyni a „munka világát”. Az ellenpont Nógrád, illetve Veszprém és Zala megye. Ezekben a viszonylag előregedő megyékben a nyugdíjasokon belül a rokkantak aránya országos átlag alatti, illetve az idősek körében is lényegesen többen vannak azok, akiknek egészsége lehetővé teszi a munkában maradáást.

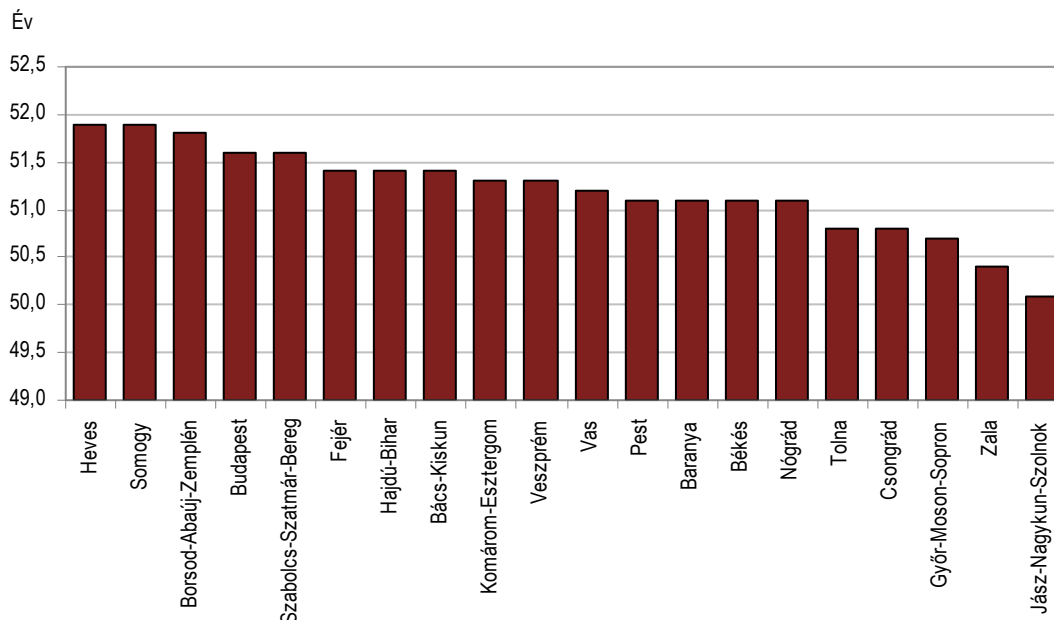
A **nyugdíjak** szempontjából a dunántúli megyék viszonylag homogén egységet alkotnak, csupán Zala és Somogy távolodik el a csoporttól a nyugellátások viszonylag alacsony átlagértékei miatt. Az ország másik fele között azonban lényegesen nagyobb a szórás. Komárom megye messze kiemelkedik, az ellátottak helyzete a juttatások szempontjából itt a legkedvezőbb, de ugyancsak ebbe a csoportba tartozik a másik végletet képviselő Bács-Kiskun megye, ahol a nyugdíjak, valamint a rokkantnyugdíjak átlagszintje országosan a legalacsonyabb.

Az **aktivitás** elvesztése a megyék között mindkét csoportban jelentős szórást okoz. Az alacsonyabb rokkantsági mutatóval rendelkezők közül Zala és Győr-Moson-Sopron megyében, valamint a másik csoportba tartozó Jász-Nagykun-Szolnok megyében átlagosan már a

valamivel több mint 50 évesek is gyarapíthatják a rokkantnyugdíjasok sorát. **Somogy, illetve Heves megyéről nem csak csoportjukon belül, de országosan is elmondható, hogy a megrokkánás miatti korai nyugdíjba vonulás átlagéletkora itt a legmagasabb, közel 52 év.**

26. ábra

A rokkantnyugdíjasok nyugdíjba vonulási átlagéletkora, 2009*

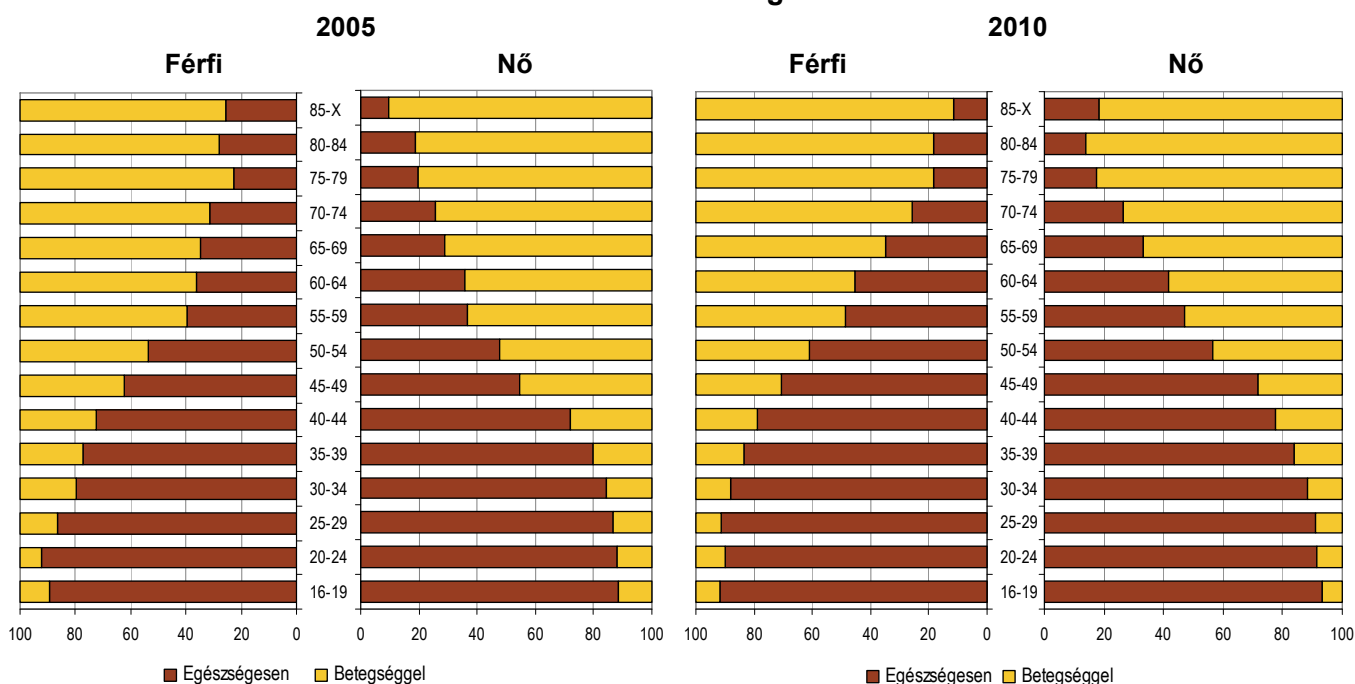
* Az adatok forrása: A 2009-es új rokkantsági nyugdíjasok és rehabilitációs járadékosok összetételének vizsgálata, Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság, Budapest 2011.

3.2. A morbiditás és rokkantság területi összefüggései

Az előző fejezetben vizsgált társadalmi-gazdasági tényezők mellett fontos megnézni az egyes területeken a rokkantsági nyugellátottak mutatói és az ott élő népesség egészségügyi állapota közötti összefüggéseket. Az életszínvonal, illetve az egészségügyi ellátórendszer fejlődése és szélesebb körben való elérhetővé tétele, a betegségek megelőzése (védőoltások, szűrések, egészség-felmérések stb.), az egészséges életmód népszerűsítése az élettartam növekedése felé hatnak. Ezeknek a pozitív változásoknak köszönhetően a várható élettartam az Európai Unió tagországaiban folyamatosan emelkedik. Azonban nem elhanyagolható, hogy ebből az élethosszból mennyi az egészségesen, illetve betegségben eltöltött idő. Az Eurostatnak az unió lakosai körében végzett jövedelmi és életkörülményekre vonatkozó felmérése (SILC) alapján Magyarországon 2010-ben egy újszülött fiú 56,3, egy leány 58,6 évnyi egészséges élethosszra számíthatott. Ezzel az értékkel hazánk az uniós átlag alatt a tagországok rangsorának alsó harmadában helyezkedett el. A férfiak várható élettartamuk közel nyolctizedét, a nők háromnegyedét tölthetik el egészségesen. A várható élettartammal együtt az egészségesen eltöltött idő is emelkedett, 2005 óta a férfiak esetében 4,1, a nőknél 4,3 évvel.

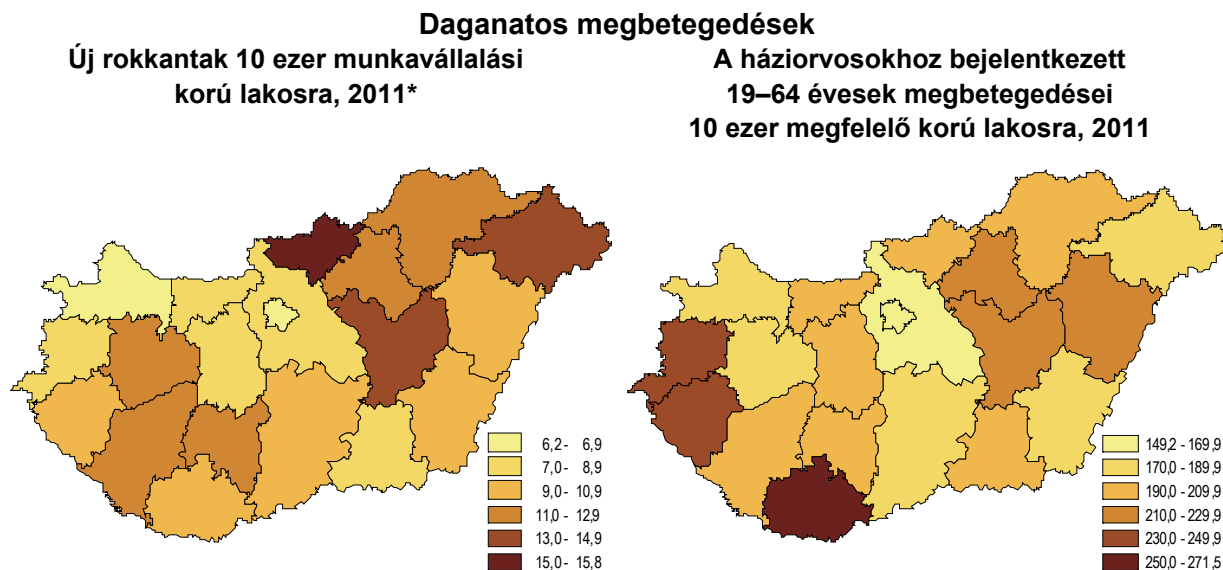
A megkérdezettek egészségi állapota alapján becsült **krónikus betegség nélkül**, illetve betegséggel eltöltött **várható életszakaszok** alapján a két nem között eltérés mutatkozott. A férfiak bár kevesebb megélt évre számíthatnak, mégis a vizsgált korcsoportok többségében egészségesebbnek mutatkoznak nő társaiknál, vagyis átlagosan magasabb az egészségben eltöltött éveik aránya. Ezt persze magyarázhatja az is, hogy a férfiak panaszaikkal később fordulnak orvoshoz, ami a túlélést veszélyezteti. A következő ábrán jól látható, hogy 2005 és 2010 között eltelt időszakban némileg kiegyensúlyozottabb a két nem közötti különbség, az egészségesen eltölthető évek tekintetében a nők folyamatosan felzárkóznak.

A 15 évesnél idősebb népesség egészségesen, illetve krónikus betegséggel eltöltött éveinek megoszlása

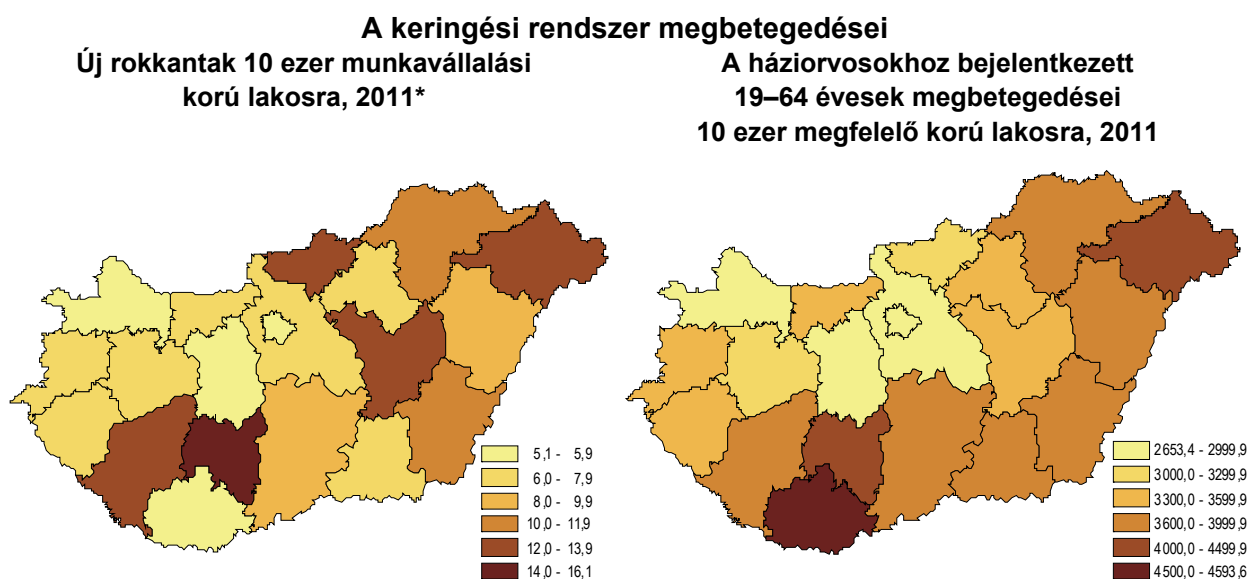
A 1990-es évek eleje és 2010 között eltelt két évtizedben az új rokkanttá nyilvánítások száma jelentősen csökkent. 1991-ben közel 72 ezer új beteg nyilvántartásba vételére került sor 2011-ben ennek csak töredéke mintegy 24 ezer fő növelte a „rokkantak” létszámát. Az új rokkantaknál tapasztalt egyes **betegségek** előfordulási gyakorisága alapján a leszázalékolások ranglistáján öt betegségcsoport vezet: a daganatok, a keringési rendszer megbetegedései, a mentális és viselkedészavarok, a csont-, izomrendszer és kötőszövet, illetve az idegrendszer, betegségei. A rokkantak körében tapasztaltakat összevetve a házi orvosokhoz bejelentkezett 19–64 éves népesség morbiditási adataival, némileg eltérő képet kapunk. Az össznépesség esetében a keringési rendszer rendellenességeit a csont, izom és kötőszövet megbetegedései követik, a tipikusan szakgondozásba vételt (onkológia, pszichiátria, neurológia) igénylő megbetegedések gyakoriság szempontjából hátrébb sorolódnak az alapellátásban.

A regionális egészségügyi adattár alapján a rokkantságot kiváltó leggyakrabban előforduló megbetegedések között első helyen a **daganatok** állnak. 2011-ben az új rokkanttá nyilvánítási esetek csaknem háromtizedének háttérében ez a betegségcsoport húzódtott. A munkavállalási korú népességre vetítve országos átlagban 10 ezer lakosonként 96 daganatos megbetegedés miatti leszázalékolás jutott. A házi orvosokhoz bejelentkezettek esetében **a daganatos esetek népességre vetített előfordulása lényegében emelkedett, a rokkantak esetében hullámozva csökkent.** Ez utóbbi mutató értéke 2011-ben Nógrád megyében volt a legmagasabb 16 fő 10 ezer munkavállalási korú lakosra vetítve, a legalacsonyabb Győr-Moson-Sopron megyében, illetve a fővárosban mindössze 6 fő volt.

* A Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal adatai.

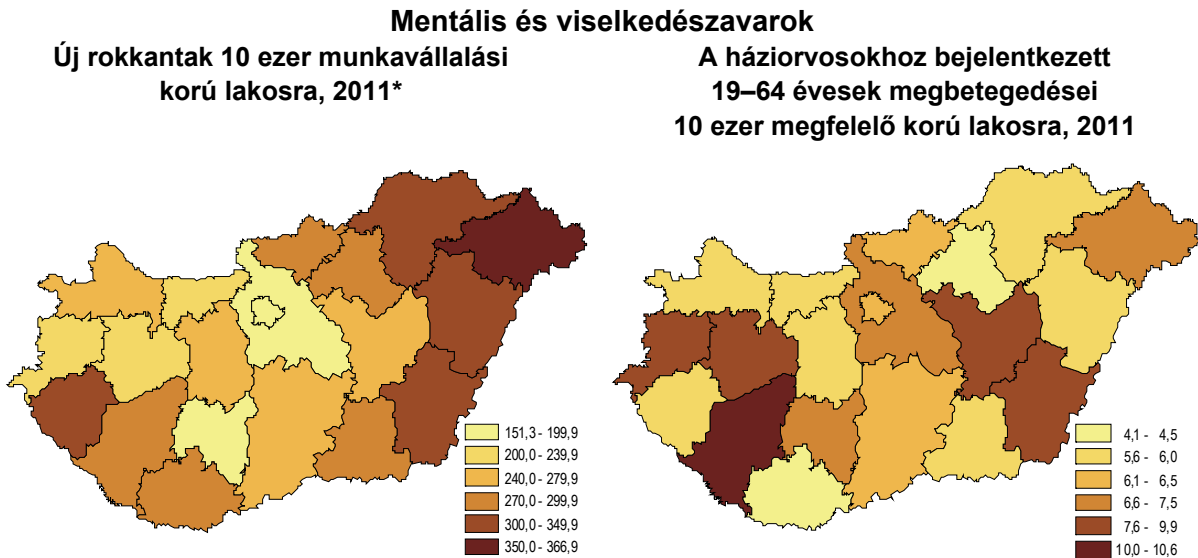
A munkaképesség csökkenésének, vagy elvesztésének második leggyakoribb oka a **keringési rendszer** betegsége, az új rokkantak közel egynegyedét érintették ezek a megbetegedések. 2011-ben 10 ezer munkavállalási korú lakosra 8 leszázalékolás jutott. Míg 2000 és 2011 között **az össznépelességben belül emelkedett e megbetegedések száma, addig a rokkantak körében ennek előfordulása ritkább**. Ezzel együtt a rokkantak körében változatlanul ez a megbetegedés az egyik leggyakoribb. A megyék között a keringési rendszer betegségei miatti új rokkanttá nyilvánítások aránya az évtized közepe óta Tolna megyében vezet, ahol 2011-ben 10 ezer munkavállalási korú lakosra 16 új rokkant jutott. Az arány folyamatosan csökken, de még így is csaknem háromszor annyi az előfordulás, mint a másik végpontot képviselő fővárosban (5 fő).

* A Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal adatai.

Az új rokkantak csaknem egyötödét jelentették a **mentális és viselkedészavarban** szenvedők. A munkavállalási korú lakossághoz mért arány az évtized közepéig – csökkenő tendencia mellett – Csongrád megyében volt a legkedvezőtlenebb. 2011-ben Somogy megye (11 fő) – vette át a vezető szerepet. A rangsor másik végén álló Baranya, illetve Heves megyében a mutató értéke (4 fő) az előbbi felét sem érte el.

30. ábra

* A Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal adatai.

A három legnagyobb betegségcsoportot követő – de az új rokkantak körében tapasztalt előfordulásukat tekintve még 1000 fő feletti – megbetegedések a **csont, izom és kötőszövet**, illetve az **idegrendszer** érintették. A 2011-ben rokkanttá nyilvánítottak mintegy 5–5%-a szenvedett ezektől a betegségektől. Az elmúlt évtizedben 10 ezer munkavállalóra vetítve mindkét betegségcsoportban Tolnában volt a legmagasabb az előfordulás. 2011-ben a csont, izom és kötőszöveti megbetegedések esetében Jász-Nagykun-Szolnoké, az idegrendszeri megbetegedések esetében már Veszprémé volt a vezető szerep. Előbbi betegségcsoportnál a legkevesebb előfordulást Győr-Moson-Sopronban regisztrálták, az idegrendszeri megbetegedések gyakorisága ugyancsak Győr-Moson-Sopronban, illetve Heves megyében volt a legalacsonyabb.

Összefoglalás

A rokkantsági nyugdíjasok rendszerváltás idején megnövekedett száma 2005-től, de különösen 2008-tól jelentősebben csökkent, népességen belüli arányuk alapján 2010-ben Magyarország a középmezőnyben foglalt helyet az Európai Unió országai között.

A rokkantsági nyugdíjasok aktív népességen belüli arányában az ország egyes térségei között is markáns területi differenciáltság mutatkozik, ami mind a rokkantsági nyugdíjasok korösszetételben, mind az elért szolgálati idő hosszában, illetve ehhez kapcsolódóan az ellátás nagyságában tetten érhető. Mindez döntően a lakosság korösszetételében, egészségi állapotában meglévő eltérésekkel magyarázható, amit a gazdasági fejlettség területi különbségei még tovább árnyalnak.

Ezt erősítik a komplex vizsgálat eredményei is: Budapest helyzete minden szempontból kiemelkedő, míg az ország nyugati és keleti megyéi – néhány kivételtől eltekintve – két jól elkülönülő csoportot alkotnak. Ahol a foglalkoztatottság és a megszereszhető jövedelem nagysága magasabb, ott jellemzően alacsonyabb a rokkantsági nyugdíjasok munkavállalási korú népességen belüli aránya.

A térség lakosságának korösszetétele önmagában csekély befolyással bír. A népesség korösszetételét magában hordozó öregedési index és a rokkantsági nyugdíjasok népességen belüli aránya közötti gyenge pozitív irányú kapcsolat utalhat arra, hogy az előregedő megyékben némileg magasabb lehet a rokkantnyugdíjasok aránya. A trendtől való negatív eltérést az életkörülmények által befolyásolt korai egészségromlás, a pozitívot a munkaképesség hosszabb távú megőrzése okozhatja.

Az életminőség az élethosszt is befolyásolja, a gazdaságilag fejlettebb térségekben az egészség megőrzése is könnyebbnek tűnik. A morbiditást vizsgálva, az új rokkantsági nyugdíjasok körében is gyakoribb a – teljes népességre jellemző – vezető megbetegedések előfordulása, olyanok mint a daganatok, a keringési rendszer megbetegedései, a mentális és viselkedészavarok, a csont, izom és kötőszövet, illetve az idegrendszeri megbetegedések.

Táblázatok

1. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma	26
2. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma nemek szerint.....	27
3. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma születési év szerint.....	28
4. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma szolgálati idő szerint.....	29
5. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok ellátása nemek szerint.....	30

1. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma, január

(fő)

Főváros, megye, régió	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Budapest	61 661	53 887	50 913	50 175	46 742	45 129	40 270	35 776
Pest	48 726	45 810	43 811	43 004	40 682	39 756	35 681	31 862
Közép-Magyarország	110 387	99 697	94 724	93 179	87 424	84 885	75 951	67 638
Fejér	13 659	13 825	13 640	13 670	13 342	13 466	12 326	11 296
Komárom-Esztergom	15 785	15 451	15 169	15 201	14 672	14 375	12 717	11 228
Veszprém	12 155	12 705	12 688	12 903	12 648	12 521	10 925	9 598
Közép-Dunántúl	41 599	41 981	41 497	41 774	40 662	40 362	35 968	32 122
Győr-Moson-Sopron	13 577	16 364	17 030	17 543	17 569	17 299	15 676	14 620
Vas	7 210	8 697	9 067	9 363	9 239	9 268	8 760	8 362
Zala	6 614	7 413	7 545	7 831	7 917	8 024	7 662	7 345
Nyugat-Dunántúl	27 401	32 474	33 642	34 737	34 725	34 591	32 098	30 327
Baranya	22 857	24 356	24 149	24 303	23 595	22 788	19 770	17 073
Somogy	13 990	13 631	13 147	13 055	12 637	12 501	11 465	10 544
Tolna	11 220	14 472	14 663	14 972	14 727	14 632	13 811	12 920
Dél-Dunántúl	48 067	52 459	51 959	52 330	50 959	49 921	45 046	40 537
Borsod-Abaúj-Zemplén	35 099	36 928	34 652	33 563	31 782	31 171	27 779	24 577
Heves	16 777	18 419	17 895	17 710	17 216	16 943	15 012	13 018
Nógrád	9 772	9 497	9 113	9 160	8 784	8 477	7 556	6 805
Észak-Magyarország	61 648	64 844	61 660	60 433	57 782	56 591	50 347	44 400
Hajdú-Bihar	27 310	29 358	28 219	27 691	26 083	25 202	22 587	19 519
Jász-Nagykun-Szolnok	20 505	22 834	22 303	22 039	21 012	20 662	18 814	16 538
Szabolcs-Szatmár-Bereg	37 347	37 730	36 609	36 112	34 313	32 982	28 819	24 835
Észak-Alföld	85 162	89 922	87 131	85 842	81 408	78 846	70 220	60 892
Bács-Kiskun	23 624	26 841	26 914	26 935	25 807	25 028	22 601	20 165
Békés	24 537	27 576	27 103	27 147	26 035	25 477	23 013	20 101
Csongrád	24 576	29 096	28 813	28 599	26 990	25 865	22 846	20 075
Dél-Alföld	72 737	83 513	82 830	82 681	78 832	76 370	68 460	60 341
ÖSSZESEN	447 001	465 797	454 348	451 953	432 840	422 695	379 326	337 530

2. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma nemek szerint

(fő)

Főváros, megye, régió	2001. január			2011. január		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
Budapest	33 755	27 906	61 661	16 536	19 240	35 776
Pest	28 567	20 159	48 726	15 882	15 980	31 862
Közép-Magyarország	62 322	48 065	110 387	32 418	35 220	67 638
Fejér	8 194	5 465	13 659	5 657	5 639	11 296
Komárom-Esztergom	9 851	5 934	15 785	5 595	5 633	11 228
Veszprém	7 543	4 612	12 155	4 898	4 700	9 598
Közép-Dunántúl	25 588	16 011	41 599	16 150	15 972	32 122
Győr-Moson-Sopron	8 077	5 500	13 577	7 099	7 521	14 620
Vas	4 546	2 664	7 210	4 351	4 011	8 362
Zala	4 179	2 435	6 614	3 748	3 597	7 345
Nyugat-Dunántúl	16 802	10 599	27 401	15 198	15 129	30 327
Baranya	13 754	9 103	22 857	8 661	8 412	17 073
Somogy	8 494	5 496	13 990	5 280	5 264	10 544
Tolna	6 626	4 594	11 220	6 208	6 712	12 920
Dél-Dunántúl	28 874	19 193	48 067	20 149	20 388	40 537
Borsod-Abaúj-Zemplén	20 823	14 276	35 099	12 427	12 150	24 577
Heves	9 785	6 992	16 777	6 057	6 961	13 018
Nógrád	5 944	3 828	9 772	3 545	3 260	6 805
Észak-Magyarország	36 552	25 096	61 648	22 029	22 371	44 400
Hajdú-Bihar	15 944	11 366	27 310	9 470	10 049	19 519
Jász-Nagykun-Szolnok	12 064	8 441	20 505	8 163	8 375	16 538
Szabolcs-Szatmár-Bereg	22 794	14 553	37 347	12 954	11 881	24 835
Észak-Alföld	50 802	34 360	85 162	30 587	30 305	60 892
Bács-Kiskun	13 857	9 767	23 624	9 958	10 207	20 165
Békés	14 040	10 497	24 537	9 816	10 285	20 101
Csongrád	13 356	11 220	24 576	9 309	10 766	20 075
Dél-Alföld	41 253	31 484	72 737	29 083	31 258	60 341
ÖSSZESEN	262 193	184 808	447 001	166 301	171 229	337 530

3. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma születési év szerint, 2011. január

(fő)

Főváros, megye, régió	1975	1970-	1965-	1960-	1959-	1950-	1945-	Össze- sen
	utáni	1974	1969	1964	1955	1954	1949	
években született								
Budapest	1 119	1 325	2 156	3 030	7 781	16 662	3 703	35 776
Pest	903	1 132	1 768	2 673	6 994	14 832	3 559	31 862 ^{a)}
Közép-Magyarország	2 022	2 457	3 924	5 703	14 775	31 494	7 262	67 638
Fejér	369	386	652	1 118	2 781	4 969	1 021	11 296
Komárom-Esztergom	221	314	576	968	2 708	5 284	1 157	11 228
Veszprém	307	343	578	900	2 272	4 285	913	9 598
Közép-Dunántúl	897	1 043	1 806	2 986	7 761	14 538	3 091	32 122
Győr-Moson-Sopron	394	499	765	1 298	3 837	6 551	1 276	14 620
Vas	310	306	459	834	2 091	3 646	716	8 362
Zala	289	287	460	701	1 838	3 117	653	7 345
Nyugat-Dunántúl	993	1 092	1 684	2 833	7 766	13 314	2 645	30 327
Baranya	320	476	803	1 562	4 464	7 674	1 774	17 073
Somogy	219	303	528	1 015	2 637	4 796	1 046	10 544
Tolna	379	420	703	1 237	3 372	5 642	1 167	12 920
Dél-Dunántúl	918	1 199	2 034	3 814	10 473	18 112	3 987	40 537
Borsod-Abaúj-Zemplén	426	647	1 147	2 162	5 936	11 511	2 748	24 577
Heves	308	337	507	869	2 948	6 603	1 446	13 018
Nógrád	172	225	379	728	1 607	2 998	696	6 805
Észak-Magyarország	906	1 209	2 033	3 759	10 491	21 112	4 890	44 400
Hajdú-Bihar	386	450	701	1 348	4 528	9 862	2 244	19 519
Jász-Nagykun-Szolnok	508	591	982	1 617	4 109	7 154	1 577	16 538
Szabolcs-Szatmár-Bereg	508	631	1 032	1 888	5 844	12 088	2 844	24 835
Észak-Alföld	1 402	1 672	2 715	4 853	14 481	29 104	6 665	60 892
Bács-Kiskun	584	599	972	1 711	4 913	9 358	2 028	20 165
Békés	523	628	1 029	1 852	5 258	8 964	1 847	20 101
Csongrád	524	530	864	1 499	5 263	9 475	1 919	20 075 ^{a)}
Dél-Alföld	1 631	1 757	2 865	5 062	15 434	27 797	5 794	60 341
ÖSSZESEN	8 793	10 455	17 117	29 106	81 487	156 084	34486	337 530

a) Tartalmazza a besorolásból kimaradt 1-1 főt.

4. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok száma szolgálati idő szerint, 2011. január

(fő)

Főváros, megye, régió	19 vagy kevesebb	20–24	25–29	30–34	35–39	40 és több ^{a)}	Összesen
	év szolgálati idővel rendelkező						
Budapest	12 065	6 011	6 358	5 929	4 118	1 295	35 776
Pest	9 458	5 391	6 339	5 728	3 712	1 234	31 862
Közép-Magyarország	21 523	11 402	12 697	11 657	7 830	2 529	67 638
Fejér	3 221	1 814	2 100	2 149	1 596	416	11 296
Komárom-Esztergom	2 626	1 727	2 234	2 355	1 843	443	11 228
Veszprém	2 751	1 370	1 734	1 857	1 497	389	9 598
Közép-Dunántúl	8 598	4 911	6 068	6 361	4 936	1 248	32 122
Győr-Moson-Sopron	3 520	2 184	2 620	3 162	2 480	654	14 620
Vas	2 099	1 089	1 457	1 688	1 559	470	8 362
Zala	2 035	1 053	1 281	1 458	1 167	351	7 345
Nyugat-Dunántúl	7 654	4 326	5 358	6 308	5 206	1 475	30 327
Baranya	4 765	3 080	3 863	3 242	1 771	352	17 073
Somogy	3 160	1 903	2 106	1 825	1 191	359	10 544
Tolna	3 226	2 040	2 658	2 698	1 861	437	12 920
Dél-Dunántúl	11 151	7 023	8 627	7 765	4 823	1 148	40 537
Borsod-Abaúj-Zemplén	6 589	4 402	5 421	4 959	2 616	590	24 577
Heves	2 963	1 980	2 637	2 895	2 062	481	13 018
Nógrád	2 138	1 146	1 336	1 141	813	231	6 805
Észak-Magyarország	11 690	7 528	9 394	8 995	5 491	1 302	44 400
Hajdú-Bihar	5 110	3 202	4 082	4 283	2 416	426	19 519
Jász-Nagykun-Szolnok	5 127	2 928	3 362	2 970	1 720	431	16 538
Szabolcs-Szatmár-Bereg	7 760	5 034	5 368	4 099	2 100	474	24 835
Észak-Alföld	17 997	11 164	12 812	11 352	6 236	1 331	60 892
Bács-Kiskun	5 919	3 577	4 085	3 757	2 236	591	20 165
Békés	5 923	3 744	4 098	3 680	2 214	442	20 101
Csongrád	5 209	3 413	4 341	4 102	2 447	563	20 075
Dél-Alföld	17 051	10 734	12 524	11 539	6 897	1 596	60 341
ÖSSZESEN	96 230	57 297	67 638	64 133	41 539	10 693	337 530

a) A besorolásból kimaradtak adataival együtt.

5. A korhatár alatti rokkantsági nyugdíjasok ellátása nemek szerint

(forint/hó)

Főváros, megye, régió	2001. január			2011. január		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
Budapest	38 118	33 956	36 234	79 075	77 338	78 141
Pest	35 626	30 556	33 528	76 793	71 492	74 134
Közép-Magyarország	36 976	32 530	35 040	77 957	74 686	76 254
Fejér	37 248	29 981	34 341	82 252	69 945	76 108
Komárom-Esztergom	42 088	30 595	37 768	89 141	73 284	81 186
Veszprém	35 962	29 281	33 427	79 093	68 753	74 030
Közép-Dunántúl	38 732	30 007	35 374	83 681	70 772	77 262
Győr-Moson-Sopron	34 945	29 021	32 545	78 770	68 749	73 615
Vas	33 754	28 478	31 804	76 222	67 896	72 228
Zala	34 204	28 912	32 256	75 385	66 623	71 094
Nyugat-Dunántúl	34 438	28 860	32 281	77 206	68 017	72 622
Baranya	38 766	29 180	34 948	80 963	67 710	74 434
Somogy	33 640	29 140	31 872	72 798	66 369	69 588
Tolna	34 819	28 439	32 207	75 912	66 807	71 182
Dél-Dunántúl	36 352	28 991	33 413	77 267	67 067	72 137
Borsod-Abaúj-Zemplén	36 284	29 329	33 455	80 077	68 927	74 565
Heves	35 707	29 278	33 027	80 230	70 729	75 150
Nógrád	36 424	29 166	33 581	77 491	66 712	72 327
Észak-Magyarország	36 152	29 290	33 359	79 703	69 165	74 394
Hajdú-Bihar	34 003	29 734	32 227	75 973	70 625	73 220
Jász-Nagykun-Szolnok	33 460	28 413	31 382	74 090	66 287	70 138
Szabolcs-Szatmár-Bereg	31 967	28 890	30 768	72 989	68 116	70 658
Észak-Alföld	32 960	29 052	31 383	74 207	68 443	71 338
Bács-Kiskun	32 024	28 095	30 399	70 750	64 673	67 674
Békés	33 204	28 636	31 250	74 049	66 400	70 135
Csongrád	33 543	29 448	31 674	74 138	68 179	70 942
Dél-Alföld	32 917	28 758	31 117	72 948	66 449	69 581
ÖSSZESEN	35 384	30 004	33 160	76 872	69 356	73 059

MÓDSZERTAN

Az adatok forrása: az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság.

Az adatok a januári, nyugdíjmelés utáni állapotot mutatják.

Az ellátás szerinti besorolás mindig a főellátás szerint történik.

Főellátás:

- ha valaki csak egyféle ellátást kap, akkor ez az ellátás a főellátás, amely bármelyik ellátási forma lehet.
- ha valaki többféle ellátást kap, akkor az ellátások rangsorában lévő első ellátás. (Az ellátások rangsora: nyugdíj, járadék, más nyugdíjszerű ellátás. A rangsorolt ellátásokon belül mindig a saját jogú ellátások állnak elől.)

Korhatár alatti rokkantsági nyugdíj: a nyugdíjkorhatár betöltése előtt a munkaképesség-romlással összefüggésben igénybevett – a rokkantság mértékét is figyelembe vevő – nyugdíj. A rokkantsági nyugdíjasok 3 csoportba sorolhatók. A **III. rokkantsági csoportba** tartozott az, akinek egészségkárosodása 50–79%-os mértékű és rehabilitációját nem javasolták (korábban 67%-os munkaképességű volt). A **II. rokkantsági csoportba** tartozott az, akinek egészségkárosodása 79%-ot meghaladó mértékű volt, de mások gondozására nem szorul (korábban 100%-os munkaképesség-csökkenés, mások gondozására nem szorul). Az **I. rokkantsági csoportba** az tartozott, akinek egészségkárosodása 79%-ot meghaladó mértékű volt, és mások gondozására szorult (korábban 100%-os munkaképesség-csökkenés és mások gondozására szorult).

Rehabilitációs járadék: 50–79%-os mértékű egészségkárosodás fennállása és meghatározott szolgálati idő megszerzése esetén, rehabilitálható személynek járó nyugellátás.

Ellátás: a megfigyelés a teljes ellátás alapján történik. Teljes ellátás: a főellátás és a kiegészítő ellátás(ok) pénzösszege. Kiegészítő ellátás(ok): a főellátáson kívüli összes többi folyósított ellátás.

Az elemzésben a nyugdíjak reálérték változása a nyugdíjas inflációval került kiszámításra.

Az ellátó rendszer 2012-től jelentősen átalakult, melynek egyik fontos eleme, hogy a megváltozott munkaképességűek számára a rokkantsági nyugdíj helyett két új ellátás – rokkantsági ellátás és rehabilitációs ellátás – került bevezetésre.

Átlagnyugdíj: a teljes ellátás összege egy nyugdíjasra számítva.

Létminimum: olyan értékösszeg, amely biztosítja a magánháztartásokban élők számára a folyamatos életvitellel kapcsolatos szerény – a társadalom adott fejlettségi szintjén konvencionálisan alapvetőnek minősülő – szükségletek kielégítését

Az elemzésben többváltozós statisztikai módszereket alkalmazva igyekeztünk több tényező együttes, kölcsönös hatásán keresztül bemutatni a rokkantsági nyugdíjasok helyzetét. A főkomponensek képzetésével a mutatókat 5 csoportba rendeztük. E csoportok tartalma a következő:

1. Rokkantak:
 - a rokkantsági nyugdíjasok a népesség százalékában
 - a rokkantsági nyugdíjasok a 18 éves és idősebb népesség százalékában
 - a rokkantsági nyugdíjasok a munkaképes korúak (15–61 éves) százalékában
 - a rokkantsági nyugdíjasok a nyugellátottak százalékában
2. Nyugellátottak és idősek:
 - a nyugellátottak a népesség százalékában
 - a nyugellátottak a 65 éves és idősebb népesség százalékában
 - a nyugellátottak a munkaképes korúak (15–61 éves) százalékában
 - a 60 éves és idősebbek a népesség százalékában
 - az idős népesség függőségi rátája
3. Nyugdíjak:
 - a rokkantsági nyugdíjak átlagos havi összege
 - a nyugdíjszerű ellátások átlagos havi összege
 - az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete
4. Aktivitás elvesztése:
 - a nyugdíjba vonulási kor
 - megrokkánási kor

5. Gazdasági jólét:
- a 60 éves korban várható élettartam, nő
 - a 60 éves korban várható élettartam, férfi
 - aktivitási arány
 - foglalkoztatási arány
 - munkanélküliségi ráta
 - egy főre jutó GDP

A főkomponensek segítségével a megyéket közös jellemzőik alapján 6 klaszterbe soroltuk. Alkalmazott eljárás az SPSS-programcsomagon belül a K-közép klaszterezés.

A fogalmak részletes leírását, magyarázatát a megyei és országos évkönyvek módszertani megjegyzései tartalmazzák.

MEGJEGYZÉSEK

A százalék- és viszonyszámokat a kerekítés nélküli adatokból számítjuk.

Az adatok és a megoszlási viszonyszámok kerekítése egyedileg történik, ezért a részadatok összegei eltér(het)nek az összesen adatoktól.

A népességre vetített mutatókat lakónépességi adatok alapján számítottuk.

Elérhetőségek:

Felelős szerkesztő: Kocsis-Nagy Zsolt főosztályvezető

További információ: Rácz Attila osztályvezető

Telefon: (+36-62) 623-850, attila.racz@ksh.hu

[Információs szolgálat](#), telefon: (+36-62) 623-845